

## Hz. Peygamberin Mekke Dönemi Mücadelesine Panoramik Bir Bakış\*

Öznur HOCAOĞLU\*\*

**Atıf/Cite as:** Hocaoğlu, Öznur. "Hz. Peygamberin Mekke Dönemi Mücadelesine Panoramik Bir Bakış". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2022), 255-280.

**Öz:** Bu çalışmada Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ilk on iki yılındaki mücadelesinin genel seyri, ilgili ayetlerin rehberliğinde kronolojik olarak tasnif edilecektir. Siyer-i nebi ve tefsir kaynaklarına müracaat edilerek multidisipliner bir yöntemle ele alınacaktır. Hz. Muhammed'in mücadelesi hakkı tebliği ile eş zamanlı olarak başlamıştır. Allah Rasulü ilk dönemde insanları İslam'a tek tek davet etmiş (gizli davet dönemi) bir süre sonra gelen ilahi emirle kitlesel olarak davet faaliyetini sürdürmüştür (açık davet dönemi). Müşrikler başlangıçta bu yeni dini ciddiye almamış, tahkir etmişlerdir. Zamanla müntesiplerinin arttığını, kendi yaşam tarzlarının tehlikeye gireceğini görünce, Hz. Peygamberi uzlaşma, iftira, meydan okuma yolu ile etkisiz hale getirmeye çalışmışlardır. Hz. Peygamber'in ve Müslümanların aldırış etmediğini görünce baskı, zulüm ve işkence ile sindirme politikası uygulamışlardır (mücadele dönemi). Bu çerçevede dayak, hapis, ekonomik ve sosyal ambargo, (Yasir ve Sümeyye örneklerinden olduğu gibi) ölümlerle sonuçlanan işkenceler de dahil her türlü zulmü icra etmişlerdir. Bu zorlu süreçte Kur'an, iman edenlerin yılmaması, yollarından dönmemesi için Hz. Peygamber'e ve onun şahsında Müslümanlara bu şartlarda ne yapmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu minvalde Allah Rasulü'ne müşriklerin yaptıklarına aldırış etmeyip İslam'a davetten ve mücadelesinden asla vazgeçmemesi, haddi aşanlara karşı yardım etmesi ve insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksızlık yapanlara karşı durması emredilmiştir. İndirilen vahyin dosdoğru bir şekilde anlatılıp emredildiği tarzda yaşanılması gerektiği ilan edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** İslam Tarihi, Hz. Muhammed, Mekke, Müşrik, Davet, Mücadele, Zulüm.

\* Bu çalışma, Prof. Dr. Muhammet Hanefi Palabıyık'ın danışmanlığında Öznur Hocaoğlu tarafından hazırlanan "Kur'an-Siyer bütünlüğünde Hz. Peygamber Döneminde Savaş ve Barış" adlı doktora tezinden genişletilerek üretilmiştir.

\*\* Dr. Diyanet İşleri Başkanlığı, Rize, Türkiye, [oznur.hocaoglu@hotmail.com](mailto:oznur.hocaoglu@hotmail.com),  
ORCID: [www.orcid.org/0000-0003-2204-6491](http://www.orcid.org/0000-0003-2204-6491)

## A Panoramic View Towards The prophet's Struggle in Mecca Period

**Abstract:** In this study, general course of the struggle of the Prophet during the first twelve years of his prophethood will be classified chronologically under the guidance of the relevant verses. It will be discussed in a multidisciplinary method by referring to the sources of prophetic biographies and tafsir. Muhammad's (pbuh) struggle started simultaneously with the declaration of the truth. In the first period, the Messenger of Allah invited people to Islam one by one, and after a while with the divine order, he continued his invitation in mass. The polytheists initially slur over this new religion and underestimated it. Seeing that his followers increased over time and that their way of life would be in danger, they tried to neutralize the Prophet through compromises, slanders and challenges. When the Prophet and Muslims did not care to their provocations, they implemented a policy of suppression. In this context, they carried out all kinds of cruelty, including beatings, imprisonment, economic and social embargo, tortures that resulted in death. Qur'an guided the Prophet and the Muslims in this difficult process. In this sense, the Messenger of Allah was commanded to ignore what the polytheists do and never give up on his invitation and struggle to help each other against those who transgressor, and to take a stand against those who oppress people and do injustice on earth. It has been declared that the revealed revelation should be told and lived in the way it was commanded.

**Keywords:** History of İslamic, Muhammad (pbuh), Mecca, Polytheist, Invitation, Struggle, Cruelty.

### نظرة بانورامية على كفاح الرسول صلى الله عليه وسلم في فترة مكة

**المخلص:** في هذه الدراسة، سيتم تصنيف المسار العام لكفاح النبي خلال السنوات الاثنتي عشرة الأولى من نبوته ترتيباً زمنياً وفقاً لتوجيهات الآيات ذات الصلة. وسوف يناقش بطريقة متعددة التخصصات من خلال الرجوع إلى مصادر السيرة النبوية والتفسير. بدأ صراع محمد (صلى الله عليه وسلم) بالتزامن مع إعلان الحق. في الفترة الأولى دعا رسول الله الناس إلى الإسلام واحداً تلو الآخر، وبعد فترة بأمر إلهي، وأصل دعوته جماعياً. في البداية انتقد المشركون هذا الدين الجديد وقللوا من شأنه. ولما رأوا أن أتباعه قد ازدادوا بمرور الوقت وأن أسلوب حياتهم سيكون في خطر، فقد حاولوا تحييد النبي من خلال التنزلات والافتراءات والتحديات. عندما لم يهتم النبي والمسلمون باستفزازاتهم، طبقوا سياسة القمع. وفي هذا السياق، قاموا بمختلف أنواع القسوة، بما في ذلك الضرب والسجن والحصار الاقتصادي والتعذيب الذي أدى إلى الوفاة. وهدى القرآن النبي والمسلمين في هذه العملية الصعبة. وبهذا المعنى أمر رسول الله صلى الله عليه وسلم بتجاهل ما يفعله المشركون ولا يتنازل عن دعوته ويكافح بعضهم بعضاً ضد الظالمين، والوقوف ضد الذين يضطهدون الناس ويظلمون في الأرض. لقد أعلن أن الوحي الموحى يجب أن يُخبر ويعيش بالطريقة التي أمر بها.

**كلمات مفتاحية:** تاريخ الاسلام، محمد (ع)، مكة، مشرك، دعوة، كفاح، قسوة.

## GİRİŞ

Hayata müdahale etmek için gönderilen peygamberlerin hayatları hep bir mücadele içinde geçmiştir. Adem'den (a.s.) Muhammed'e (a.s.) kadar geçen bütün peygamberlerin hayatları buna şahitlik etmektedir. Hz. Peygamber'in mücadelesi de kendisine indirilen vahyi insanlara davetle başlamıştır. Başlangıçta vahyi tebliğ etme, uyarı ve sebat şeklinde olan bu mücadele, Müşriklerin uzlaşma çabası, alay, uyarı, tehdit gibi metotlarla İslam'ın yayılmasına engel olma çabaları sonuçsuz kalınca onların daveti engellemek için fiili müdahalelerle zulüm ve işkenceye evrilmiştir.

Öncelikle şu ifade edilebilir ki, Hz. Peygamber, nübüvvetten önce Mekke ve çevresindeki kişilerce sevilen, güvenilen biri olmakla beraber sıradan herhangi biridir.<sup>1</sup> Toplumun değerleriyle çatışmadan sakin bir hayat sürmüştür.<sup>2</sup> Hatta "Seni 'dall' (şaşırmış) bulup hidayet etmedik mi?"<sup>3</sup> ayetinden de yola çıkılarak Muhammed'in (a.s) kavminin dinine ses çıkarmadığı, hatta kavminin dini üzerine olduğu yorumları yapılmaktadır.<sup>4</sup> Dolayısıyla Hz. Peygamberin bi'setten önce hilfu'l-fudul<sup>5</sup> gibi erdem

<sup>1</sup> M. Hanefi Palabıyık, *Hz. Peygamber ve Mekke Yılları (Rivayetlere Eleştirel Bir Yaklaşım)* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2009), 21.

<sup>2</sup> Bu durum, Muhammed'in (a.s.) Kur'an'ı değiştirmesini veya başka bir Kur'an getirmesini teklif eden müşriklere, kendiliğinden bir şey yapamayacağını, kendisinin vahye tabi olmaktan başka bir şey yapmadığını, Allah dilemeseydi bu ayetleri onlara bildirmeyeceğini, onlar arasında bir ömür geçirdiğinin haber veren Yunus suresi 15-16. Ayetlerde ifade edilmektedir. Bu metinden anlaşılan Allah emredinceye kadar Hz. Peygamber'in onların arasında onları rahatsız etmeden bir hayat sürdüğüdür.

<sup>3</sup> Duha 93/7.

<sup>4</sup> Muhammed b. İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübra* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 1/149; Muhammed b Cerir et-Taberi, *Camiu'l-beyan fi Te'vili'l-Kur'an* (ys.: Müessesetü'r-risale, 2000), 24/488; Fahreddin er-Razi, *Mefatihü'l-ğayb- et-Tefsiru'l-Kebir* (Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-Arabi, 1420), 31/197; Ayette geçen "dall"ın küfür manasına gelmediği, hiçbir peygamberin nübüvvetinden önce küfre düşmediği nakledilmektedir Hüseyin b. Muhammed ed-Diyarbakri, *Tarihu'l-hamis fi ahvali enfusi'n-nefis* (Beyrut: Daru Sadr, ts.), 1/255; İbn Sa'd, *Tabakat*, 1/153; Takıyuddin el-Makrizi, *İmtau'l-esma' bima li-n'nebiyyi mine'l-ahvali ve'l-emvali ve'l-hafadeti ve'l-meta'* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiyye, 1990), 2/357.

<sup>5</sup> Hilfu'l-Fudul'un Abdullah b. Cüd'an'nun evinde toplanıp mazlumların yanında yer alacaklarına dair ahitlenen Benu Haşim, Beni Muttalip, Benu Esed b. Abduluzza, Zühre b. Kilab, Teym b. Mürre olduğu; Hz. Peygamber'in de "Şimdi olsa yine katılırdım." deyip bu hareketin kızıl develerden daha değerli olduğunu ifade ettiği nakledilmektedir. Ebu Muhammed İbn İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye* (ys.: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1955), 1/133-134; İbn Sa'd, *Tabakat*, 1/103; Ebu'l-Fida İbn İbn Kesir, *es-Siretü'n-nebeviyye, (min bidaye ve'n-nihaye)* (Beyrut: Daru'l-ma'rife, 1976), 1/59; Ebü'l-Abbas el-Ya'kubi, *Tarih* (Beyrut: Müessesetü'l-A'lami, 1413), 1/338-339; Bu dayanışma hareketinin Ficar Savaşından dört ay sonra kurulduğu nakledilir. Kurulma sebebi olarak anlatılan olay şöyledir: As b. Vail, Zübeyd kabilesinden bir adamın malını alıp ücretini ödemez. Tüccar Mekke'nin eşrafı Abduddar, Mahzum, Cumah, Sehm ve Adiyy b. Ka'b oğullarından yardım ister. Ancak onlar As b. Vail'den çekindikleri için müdahale etmeyince alacaklı Ebu kubey's tepesine çıkıp bütün Kureys'ten yardım ister. Bunun üzerine Hilfu'l-Fudul teşkil edilir İbn Kesir, *Sire*, 1/259.

hareketlerinin haricinde toplumuna karşı bir tavrı olmadığı hatta Ficar Savaşlarında<sup>6</sup> olduğu gibi kavminin safında mücadele ettiği nakledilmektedir. Dolayısıyla risaleti öncesinde Hz. Peygamber'in toplumuyla bir mücadelesinden bahsetmek mümkündür.

Hz. Peygamberin Mekke dönemi ile ilgili birkaç tez ve makale olmasına rağmen biz bu çalışmamızda Siyer-Kuran/Tefsir bütünlüğü çerçevesinde özellikle İslam davet sürecinin Mekke dönemini mümkün mertebe kronolojik işleme gayret ettik.<sup>7</sup>

### 1. Davetin Başlama Zamanı

Siyer kaynaklarında Hz. Peygamber'in davetinin ne zaman ve hangi ayete dayanarak başladığı konusunda net bir bilginin mevcudiyetinden söz etmek oldukça güçtür.<sup>8</sup> Görebildiğimiz kadarı ile siyer kaynaklarında bu hususta verilen ayetler, aynı zamanda Allah Rasülü'nün kavmini açıktan davet etmesini emreden ayetler olarak da zikredilmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in "*Emrolduğun gibi, dosdoğru anlat.*"<sup>9</sup>, "*Kalk ve uyar.*"<sup>10</sup> ve "*Yakın akraba ve aşiretini uyar.*"<sup>11</sup> şeklindeki ayetlerden hareketle, akrabalarına yemek tertip ederek ve Safa Tepesi'ne çıkarak kavmini İslam'a davet ettiği belirtilmektedir.<sup>12</sup> Lakin bu zamana kadar -ki bu olayların bi'setin üçüncü veya

<sup>6</sup> Ficar savaşı: Araplar arasında haram aylarda gerçekleşen savaşlara bu ad verildiği belirtilmektedir. Dört defa gerçekleştiği, Hz. Peygamber'in de bu dördüncü savaşa 14 -15 veya 20 yaşlarında iken katıldığı, düşmanların attıkları okları toplayıp amcalarına verdiği nakledilmektedir. İbn Hişam, *Sire*, 1/185-189; Ya'kubi, *Tarih*, 1/336-337; Diyarbekri, *Tarih*, 1/255-259. Bu savaşta Peygamberin savaşmadığını rivayet edenler de vardır; Ebu'l-Feth İbn İbn Seyyidunnas, *Uyunu'l-eser, fi fünunil-meğazi ve's-şemali ve's-siyer* (Beyrut: Daru'l-kalem, 1993), 1/59.

<sup>7</sup> Konuyla ilgili çalışmalar için bkz. Korkut, Dindi, *Siyer-Kuran İlişkisi* (Mekke Dönemi, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017); Alioğlu Betül, *Hz. Peygamberin Tebliğine Karşı müşriklerin Tepkileri*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019); Algül, Hüseyin, "*Bir Peygamber Olarak Hz. Muhammed ve Mekke*" *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed* (Ankara: Fecr, 2007); Duman M. Zeki, "*Kur'an'ın Penceresinden Mekke ve Vahyin Mekke Dönemi*", *Kur'an Nüzulünün Mekke Dönemi Sempozyumu*, ed. Mesut Okumuş, Çorum: Belediye Kültür Yay. 2013.

<sup>8</sup> Konuyla ilgili bilgi için bkz. Mustafa Hocoğlu- Öznur Hocoğlu, "*Kur'an-Siyer İlişkisi Bağlamında Hz. Peygamber'in Dâvete Başlaması ve Gizli Dâvet Döneminin Mahiyeti*", *Akademik Siyer Dergisi* 3 (Ocak 2021), 20-42.

<sup>9</sup> Hicr 15/94.

<sup>10</sup> Müddessir 74/2.

<sup>11</sup> Şuara 26/214.

<sup>12</sup> Ebu Abdullah İbn İbn İshak, *es-Sire ve's-şemal* (Beyrut: Daru'l-fikr, 1978), 146; İbn Hişam, *Sire*, 1/262; Ebu Nuaym el-İsfehani, *Delailü'n-nübüvve* (Beyrut: Daru'n-nefais, 1986), 1/265; el-Makrizi, *İmta'*, 1/32; Nureddin el-Halebi, *es-Siretü'l-halebiyye, İnsanu'l-uyun fi Sreti'l-emini'l-me'mun* (Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1427), 1/403; İbn Hişam, genellikle gizli davete son veren ayet olarak ifade edilen Müddessir Suresi 2. ayetinin, "hür-köle herkesin Peygamberi kınadığı bir zamanda indirildiğini" nakletmektedir ki bu ifadeden davetin toplumun bütün kesimleri tarafından zaten bulunduğu anlaşılmaktadır. İbn Hişam, *Sire*, 1/292; Diyarbekri, *Tarih*, 1/516, 528; İbn İshak, gizli davetin izharının Hicr suresi 92. ayetle gerçekleştiğini nakletmektedir. İbn İshak, *Sire*,

dördüncü yılına tekabül ettiği ifade edilmektedir- onun hangi ayete dayanarak tebliğ başladı? beyan edilmemektedir. Kur'an'da da buna işaret eden bir ayet mevcut değildir. Tespit edebildiğimiz kadarı ile sadece birkaç kaynakta Cebrail'in Hz. Peygambere gelerek, ona risaletini bildirdikten sonra, bir rivayete göre Fatiha'yı vahyedip "Deki: Allah'tan başka ilah yoktur" dediği,<sup>13</sup> diğer bir rivayete göre de vahiy meleğinin Alak Suresi ilk beş ayeti indirdikten sonra, Nebi'ye (a.s.) insanları kelime-i tevhide davet etmesini emrettiği nakledilmektedir.<sup>14</sup> Bir başka haberde ise sokakta yürüdüğü bir zamanda Cebrail'in Muhammed'e (a.s.) geldiği, bundan çok korkan Hz. Peygamberin eve giderek Hatice'ye "Beni ört!" dediği, eşinin onu örtmesinden sonra meleğin tekrar gelip ilk olarak "Ey örtüsüne bürünen kalk ve uyar!"<sup>15</sup> şeklinde vahyettiği aktarılmaktadır.<sup>16</sup>

Her ne kadar genel kabul, ilk indirilen surenin Alak Suresi olduğu yönünde olsa da bu rivayetlerden yola çıkarak, Allah Rasulü'ne verilen ilk emrin "uyarı" ve "tevhide davet" olduğu<sup>17</sup> dolayısıyla ilk vahiy/emir ile Peygamberin davete başladığı ve Mekke toplumunda İslamiyet'in yavaş yavaş yayıldığı söylenebilir.

## 1.1. Davet Karşısında Müşriklerin Tutumu ve Hz. Peygambere Yapılan İlahi Yönlendirmeler

### 1.1.1. Bireysel Davet Dönemi

Kaynaklarda bi'setin ilk üç yılı genellikle "gizli davet" dönemi şeklinde ifade edilmektedir.<sup>18</sup> Lakin çok da geniş olmayan ve herkesin akrabalık bağı ile birbirine

---

145,206; İbn Hişam, *Sire*, 1/262; Ebu'l-Hasan el-Maverdi, *A'lami'n-nübüvve* (Beyrut: Mektebetü'l-hilal, 1409), 241; Şemsuddin ez-Zehebî, *Tarihu'l-islam ve vefeyatü'l-meşahiri ve'l-a'lem* (ys.: Daru'l-ğarbi'l-islami, 2003), 1/119; Diğer bir yaklaşıma göre de söz konusu ayet, müşriklerin Peygamberle alay edip tavırlarını sertleştirmeye başladığında indirilmiştir İbn Hişam, *Sire*, 1/409.

<sup>13</sup> İbn İshak, *Sire*, 133.

<sup>14</sup> Halebi, *Sire*, 2/430.

<sup>15</sup> Müddessir 74/1-2

<sup>16</sup> Ahmed b. Yahya el-Belazuri, *Ensabü'l-eşraf* (Beyrut: Daru'l-fikir, 1996), 1/108; Bu olayın fetretü'l-vahiyden sonra gerçekleştiğini ifade edenler de vardır Belazuri, *Ensab*, 1/108; Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhaki, *Delailü'n-nübüvve* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1405), 2/138; Kaynaklarda tebliğ başlama emri olarak kabul edilen Müddessir, Şuara veya Hicr surelerindeki ilgili ayetler inmeden önce Hz. Hatice, Hz. Ali, Zeyd b. Harise, Ebu Bekir'in müslüman olduğu, Ebu Bekir'in vesilesiyle de Osman b. Affan, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Talha b. Ubeydullah'ın müslüman olduğunun nakledilmesi göz önünde bulundurulmalıdır. İbn Hişam, *Sire*, 1/250.

<sup>17</sup> Halebi, *Sire*, 1/436.

<sup>18</sup> Önkale, tebliğ faaliyetinin ilk üç yılı klasik kaynakların tamamında "Gizli Davet Dönemi" olarak adlandırıldığı için Hz. Peygamber'in davet metodunu anlatırken bu isimlendirmeyi kullandığını söylemekte. Bununla birlikte gizlilikten nübüvvetin, davetin gizlendiğinin anlaşılmasını Hz. Peygamber'in bu dönemde Kabe'de açıktan namaz kıldığını, peygamber olduğunu gizlemediğini ancak tebliğ yapacağı kimseler hususunda seçici davranıp hakkı kabule meyyal, güzel ahlaklı kimseleri İslam'a davet edip Müslüman olan bu kimselerin can güvenliği açısından ve davetin

bağlı olduğu Mekke toplumunda yeni bir din gelip davet başladıktan sonra gizliliğin korunmasının pek mümkün olmayacağını düşünmekteyiz. Nitekim ilk dört veya beş Müslüman arasında sayılan Ebu Zer el-Gıfari'nin yaşadığı yerden daveti duyup Mekke'ye gelerek Müslüman olduğu anlatılmaktadır. Hal böyle iken Mekkelilerin duymaması makul olmasa gerektir. Bu sebepten dolayı ilk üç yılı, "gizli davet dönemi" olarak değil "bireysel davet dönemi" olarak ifade etmeyi uygun gördük.<sup>19</sup>

Bu bağlamda Mekki sureler incelendiğinde Allah Rasulü'nün bu dönemdeki "Rabb'e Davet"<sup>20</sup> metodunun "uyarı ve müjde",<sup>21</sup> "hikmet ve güzel öğütle çağırma", "inkarcılarla en güzel şekilde mücadele" etmek olduğu görülmektedir.<sup>22</sup> Bireysel Mücadele Dönemi şeklinde adlandırdığımız bu dönemde, insanların tek tek tevhide davet edildiğini, Müslümanların sayılarının yavaş yavaş arttığını, bir iki spesifik olay haricinde bir sürtüşmenin olmadığını düşünebiliriz.

Öte yandan müşriklerin ileri gelenlerinin de başlarda kendilerini Peygamberi dinlemekten alıkoyamadığı gizli gizli Peygamberi dinledikleri, bu duruma ancak aralarında ahitleşerek son verebildikleri kaydedilmektedir.<sup>23</sup> Daha sonra Kur'an'ın etkisini azaltmak için çeşitli önlemlere başvurdukları özellikle kadın, çocuk ve kölelerini bu yeni ve etkileyici sözlerden uzak tutmaya çabaladıkları aktarılmaktadır. Ebu Bekir'in olayında bu açık bir şekilde görülmektedir. Şöyle ki İbnü'd-Dügunne, Hz. Ebu Bekir'i himayesine aldığı onun kendisine bir mescit edindiği, burada Kur'an okuyup ibadetlerini yaparken müşrik kadın, çocuk ve kölelerin onu

---

engellenmemesi için Müslümanlıklarını mümkün mertebe gizlemelerini istediğini belirtir. Ahmet Önkal, *Siyer-i Nebi* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019), 75-76; Bununla birlikte Önkal, daha önce yaptığı çalışmada "Davetin başından itibaren üç sene o ve inananlar gizlice ibadet ediyor, namaz kılıyor ve davet çalışmalarını gizlice yürütüyorlardı; Daveti kabul etmese bile sır olarak saklamayı bilenlere sunuyordu." diyerek anladığımız kadarıyla tam bir gizlilikten bahsetmektedir. Ahmet Önkal, *Resulullah'ın İslam'a Davet Metodu* (Konya: Esra Yayınları, ts.), 77-81.

<sup>19</sup> Ayrıca Nuh Suresine bakıldığında Nuh'un kavmini gece ve gündüz davet ettiği, sonra açıktan (أبواباً) yaptığı, kabul etmeyip kulak tıkayınca, onlara ilan ettiği, sonra yeniden gizli bir şekilde tebliğ ettiği ifade edilmektedir. (Nuh 71/5-9) Burada Nuh'un (a.s.) açık ve ilan ederek yaptığı davetin akabinde gizli davet etmesinin, toplu bir şekilde değil de birebir davet şeklinde anlaşılabileceğini düşünmekteyiz. Ebu Mansur el-Maturidi, *Te'vilatü ehli's-sünne* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2005), 10/255; Ebu'l-Hasan el-Maverdi, *en-Nüket ve'l-uyun* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, ts.), 6/101; Ebu'l-Ferec ibnü'l-Cevzi, *Zadü'l-mesir fi ilmi't-tefsir* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-arabi, 1422), 4/342 Aynı şekilde Hz. Peygamber'in de birebir davet ettiği dönemin kaynaklarda "gizli davet" şeklinde ifade edildiğini söyleyebiliriz.

<sup>20</sup> Hac 22/67, Kasas 28/87

<sup>21</sup> Kehf 18/2-4.

<sup>22</sup> Nahl 16/125.

<sup>23</sup> İbn İshak, *Sire*, 315; İbn Hişam, *Sire*, 2/206; İbn Seyyidunnas, *Uyunu'l-eser*, 1/131; İbn Kesir, *Sire*, 1/505; Ebu'l-Fida İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-nihaye* (Beyrut: Daru'l-fikr, 1986), 3/64; Makrızı, *İmta'*, 4/344.

dinledikleri, müşriklerin onların etkilenmesinden korktukları için Ebu Bekir'den ibadetlerini gizli ve sessiz yapmasını istedikleri rivayet edilmektedir.<sup>24</sup>

Kur'an'da da aynı gerekçeden dolayı müşriklerin vahyin işitilmemesi için gürültü çıkardıkları beyan edilmektedir.<sup>25</sup> Ayrıca Müşriklerin bununla da yetinmeyip zaman zaman Kur'an'ın alternatifi olarak düşündükleri bazı sözleri halka arz ettikleri, "Biz de istesek Muhammed gibi sözler söyleriz"<sup>26</sup> diyerek, Fars krallarının kıssalarını insanlara anlattıkları<sup>27</sup> veya lehve'l-hadis (eğlencelik, asılsız, aldatıcı ve faydasız söz) satın alıp insanların dikkatlerini ona çekmeye çalıştıkları haber verilmektedir.<sup>28</sup> Bu şekilde de hem kendilerini hem de başkalarını vahyin etkisinden korudukları zehabına kapıldıkları görülmektedir.<sup>29</sup> Hatta müşriklerin vahyi dinlememek için parmaklarıyla kulaklarını tıkadıkları ve Müslümanların ağızlarını kapatarak susturdıkları beyan edilmektedir.<sup>30</sup>

Müşriklerin belli bir zaman sonra vahyi dinlemeye bile tahammül edemedikleri,<sup>31</sup> vahyi işittikleri zaman inkarlarının yüzlerinden anlaşıldığı<sup>32</sup> ve vahyi okuyanlara gözleriyle devirecekmiş gibi bakıp nefret saçtıkları,<sup>33</sup> engelleme çabalarının zamanla artarak İbn Mes'ud<sup>34</sup> ve Ebu Zer olaylarında<sup>35</sup> görüldüğü gibi bütünüyle yasaklama cihetine gittiği görülmektedir. Hz. Ömer'in İslam'a girmesiyle de mücadelenin zirveye çıktığı beyan edilir. Zira Hz. Ömer'in Müslümanlığından önce kırsalda veya Erkam'ın evinde gizli saklı yapılan toplu ibadetler, toplantılar onun Müslüman olmasıyla Ka'be'de de yapılmaya başlanarak görünür olmuş,

<sup>24</sup> İbn Hişam, *Sire*, 2/373; İbn Kesir, *Sire*, 3/94.

<sup>25</sup> Fussilet 41/26. Taberi, *Camiu'l-beyan*, 21/460; Ebu Abdullah el-Kurtubi, *el-Cami li ahkami'l-Kur'an* (Kahire: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1964), 15/536; Muhammed b. Muhammed Ebu Şehbe, *es-Siretü'n-nebeviyye ale davi'l-Kuran ve's-sünne* (Dimeşk: Daru'l-kalem, 1427), 1/240.

<sup>26</sup> Enam 6/93. İbn Hişam, *Sire*, 1/300; Belazuri, *Ensab*, 1/532; Diyarbekri, *Tarih*, 1/13.

<sup>27</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/300; Muhammed b. Yusuf eş-Şami, *Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fi sireti hayri'l-ı'bad* (Beirut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1993), 2/345; Ebu Şehbe, *Sire*, 1/336.

<sup>28</sup> Lokman 31/6. Belazuri, *Ensab*, 1/140.

<sup>29</sup> Enam 6/26.

<sup>30</sup> İbrahim 14/9.

<sup>31</sup> Kehf 18/101.

<sup>32</sup> Hac 22/72

<sup>33</sup> Kalem 68/51.

<sup>34</sup> Hz. Peygamberden sonra müşriklere açıktan Kur'an okuyan ilk kişinin İbn Mesud olduğu ifade edilmektedir. Bir gün Ashab bir araya gelerek müşriklere açıktan Kur'an okunması istişaresi yaparlar. Bunun neticesinde İbn Mesud, müşrikler Daru'n-Nedve'de oldukları bir zamanda gelip onlara Rahman suresini okur, durumu farkedenden müşrikler, İbn Mes'ud'a saldırıp ağır yaralayacak kadar döverler. İbn İshak, *Sire*, 186; İbn Hişam, *Sire*, 1/314; Zehebi, *Tarih*, 1/334; Şami, *Sübülü'l-hüda*, 2/351; Halebi, *Sire*, 1/481.

<sup>35</sup> Ebu Zer, İslam'a girince dayanamayıp Ka'be'de müşriklerin yüzüne Kelime-i Şehadeti haykırdığı, orada bulunanların üzerine atılarak onu dövdükleri, müşriklerin ellerinden Ebu Zer'i Abbas'ın kurtardığı rivayet edilmektedir. İbn Sa'd, *Tabakat*, 4/170; Zehebi, *Tarih*, 1/567; Makrızı, *İmta'*, 4/372; Halebi, *Sire*, 1/458.

böylece Müslümanların bir teşkilatlanma içinde olduğunu fark eden müşrikler daha da hiddetlenip sert fiili müdahaleye başlamışlardır.<sup>36</sup>

Aşağıda bu süreci her ne kadar keskin hatlarla ayırmak mümkün olmasa da aşama aşama ele almak istiyoruz.

### 1.1.2. Müşriklerin Uzlaşma Teklifleri

Tespit edebildiğimiz kadarı ile müşrikler, İslam davetinin kendileri için tehlike arz ettiğini fark edince evvela Hz. Peygamberle uzlaşma yoluna gitmeye çalışmışlardır. Bu amaçla bazen hamisi olan amcası Ebu Talib'e bazen de bizzat Hz. Muhammed'in kendisine gelip anlaşma teklif etmişlerdir.<sup>37</sup> Daha açık bir ifade ile Allah Rasulü'nün daveti bırakması için ona maddi gelir istiyorsa desteklenmesi, kadın istiyorsa en güzel kadınların kendine verilmesi, riyaset istiyorsa başlarına getirilmesi, hasta ise tedavi edilmesi gibi maddi-manevi va'dlerde bulunmuşlardır.<sup>38</sup>

Bu çerçevede Kur'an incelendiğinde Mekki surelerde müşriklerin bu tür tekliflerine yer yer atıflar yapıldığı görülmektedir. Bir örnek verecek olursak, ilk inen vahiylerden Kalem suresi 9. ayette "Onlar ister ki sen onlara taviz ver onlar da sana taviz versinler" şeklinde müşriklerin Nebi'den bazı tavizler istedikleri belirtilmektedir ki tefsirlerde ayette zikredilen "تَوَهَّنُ" ibaresine yüklenen anlamlardan biri "yumuşak davranmak"tır. Bu manaya uygun olarak, tefsirlerde Mekkelî müşriklerin Hz. Peygamber'den bazı prensiplerinden vazgeçip onlara taviz vermesini, bunun karşılığında onların da kendisinin bazı davranışlarına ruhsat vereceklerini ifade ettikleri rivayeti yer almaktadır.<sup>39</sup> Bunun haricinde bu ibarenin "Onlar isterler ki sen

<sup>36</sup> Diyarbekri, *Tarih*, 1/544; Halebi, *Sire*, 2/24.

<sup>37</sup> Peygamber tevhide davet edip putlara laf söylemeye başladığı zaman, Mekkelî müşrikler, Ebu Talib'e haber gönderip yeğenin bu işi bırakmasını talep etmişlerdir. Peygamberin daveti bırakmadığını gördükleri zaman, bir heyetle Ebu Talib'in yanına gelip daha sert bir şekilde uyarıda bulunmuşlardır. Bunun üzerine Ebu Talip durumu Peygambere (a.s.) bildirdiğinde, Nebi (a.s.) "Güneşi sağ elime ayı sol elime dahi verseler vallahi ben bu davadan vazgeçmeyeceğim." demiştir. Müşrikler, Muhammed'in ilahlarına dil uzatmaya devam ettiğini gördüklerinde Ebu Talib'in tekliflerini kabul etmediğini anlarlar. Bu sefer yanlarına Umara b. Velid b. Muğire'yi de alarak Ebu Talib'in yanına gelirler. Ebu Talib'e Mekke'nin en güçlü kuvvetlisi olan Umare'yi evlatlık edinmesini, bunun karşısında Muhammed'i kendilerine teslim etmesini teklif ederler. Ebu Talib bunu "Ne kötü bir teklif, ben sizin çocuğunuza bakacağım besleyeceğim siz benim yeğenimi öldüreceksiniz böyle bir şeyin olması mümkün değil." diyerek reddeder. İbn Hişam, *Sire*, 1/265,267,295; Beyhaki, *Delail*, 1/66; İzzeddin İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-tarih* (Beyrut: Daru'l-kütübü'l-arabi, 1997), 1/662; İbn Seyyidunnas, *Uyunu'l-eser*, 1/118; İbn Kesir, *Sire*, 1/474; Makrızı, *İmta'*, 4/387.

<sup>38</sup> İbn İshak, *Sire*, 207; İbn Hişam, *Sire*, 1/293; Şemsuddin ez-Zehebi, *Siyeru a'lami'n-nübela* (Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1985), 1/128; Makrızı, *İmta'*, 4/344; Halebi, *Sire*, 1/429; Hz. Peygamberin, müşriklerin daveti bırakması karşılığında mal tekliflerini, Allah'ın kendisini mal biriktirmek ve dünyaya rağbet etmesi için değil, Hakk'ı insanlara tebliğ etmesi için gönderdiğini ifade ederek reddettiği nakledilmektedir el-Ya'kubi, *Tarih*, 1/344.

<sup>39</sup> Taberi, *Camii'l-beyan*, 23/532; Razi, *Mefatih*, 30/603; Kurtubi, *Ahkan*, 9/213.



*inkar edesin onlar da inkarcı olsunlar*”,<sup>40</sup> “Eğer ilahlarına meyledersen ve üzerinde bulunduğun hakkı terk edersen müşrikler sana meyledecek”<sup>41</sup> gibi anlamlara gelebileceği de belirtilerek onların Hz. Peygambere bir müddet kendi ilahlarına ibadet etmesini, bunun karşısında kendilerinin de bir süre Allah’a ibadet edeceklerini teklif ettikleri nakledilmektedir.<sup>42</sup> Ayrıca Mekke müşriklerin, Hz. Peygamber’in dinleri hakkındaki eleştirilerini bırakması karşılığında iman edenlere eziyet etmeyi bırakacaklarını bunu da açık bir şekilde Ebu Talib aracılığıyla kendisine bildirdikleri aktarılmaktadır.<sup>43</sup>

Velid b. Muğire, As b. Vail, Esved b. Muttalib ve Haris b. Hanzel’e’nin bulunduğu bir grubun Peygamber’e (a.s.) gelerek, “Ey Muhammed, biz senin ibadet ettiğine tapalım, sen de bizim ibadet ettiklerimize tap. Şayet senin ibadet ettiğin hayırlıysa biz nasiplenmiş oluruz, yok bizim ibadet ettiklerimiz hayırlıysa sen nasiplenmiş olursun.” demeleri üzerine, böyle bir durumun asla olmayacağına dair Kafirun suresinin indirildiği rivayet edilmektedir.<sup>44</sup>

Müşriklerin Peygamberle aralarındaki ihtilafın son bulması için diğer bir önerileri, Kur’an’ı değiştirmesine yöneliktir. Şöyle ki onlar, Nebi’ye “Eğer bizim sana iman etmemizi istiyorsan, Lat, Uzza ve Menat’a tapmayı bırakmamızı isteme, ilahlarımızı yerme, içerisinde, reddettiğimiz öldükten sonra dirilme, ceza ve mükafat gibi konuları ihtiva etmeyen başka bir Kur’an getir, ya da Allah sana böyle bir şey demezse uydur.” şeklinde teklif getirmişlerdir.<sup>45</sup> Bunun karşısında Yunus suresi 15-17. ayetlerinde Nebi’nin böyle bir şey yapamayacağı zira vahyin kendi eseri olmayıp, Allah tarafından gönderildiği ifade edilerek bu teklifler geri çevrilmiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi müşrikler, Peygamberin kendilerini aşağıladığını, ilahlarına kötü söz söylediğini, akıllılarını sefihlikle itham ettiğini ileri sürerek, bu işi bırakmasını talep etmişlerdir. Hz. Peygamberden istedikleri cevabı alamayan müşriklerin Ebu Talib’e gelip, Muhammed’in atalarına dil uzatmasından ve kendilerini akılsızlıkla suçlamasından, ilahlarını yermesinden bıktıklarını, artık katlanmayacaklarını söyledikleri de nakledilmektedir.<sup>46</sup> Müşriklerin bu isteklerinin karşısında “emrolunduğun şeyleri dosdoğru anlat ve müşriklerden yüz çevir”<sup>47</sup> ayeti

<sup>40</sup> Taberi, *Camiu'l-beyan*, 23/532-533; Razi, *Mefatih*, 30/603; Kurtubi, *Ahkam*, 9/213.

<sup>41</sup> Taberi, *Camiu'l-beyan*, 23/534.

<sup>42</sup> İbnü'l-Cevzi, *Zaü'l-mesir*, 7-8/95; Kurtubi, *Ahkam*, 9/213.

<sup>43</sup> Muhammed b. Tahir İbn İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir- tahrirü'l-ma'ne's-sedid ve tenvirü'l-akli'l-cedid min tefsiri'l-kitabi'l-mecid* (Tunus: Daru't-tunusiyye, 1984), 12/68.

<sup>44</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/362; Belazuri, *Ensab*, 1/119; Halebi, *Sire*, 1/493.

<sup>45</sup> Ebu'l-Kasım ez-Zamahşeri, *el-Keşşaf an hakaki gavamidi't-tenzil* (Beyrut: Daru'l-kütübü'l-arabi, 1407), 2/334; Halebi, *Sire*, 1/431; M. Asım Köksal, *Hz. Muhammed ve İslamiyet* (İzmir: Işık Yayınları, 2007), 1-2/315.

<sup>46</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1-2/266-267.

<sup>47</sup> Hicr 15/94

indirilerek, Allah Rasulü'ne şimdiye kadar yaptığı mücadeleye devam edip onların sözlerine ve yaptıklarına aldırış etmemesi emredilmiştir.

Mekkeli müşriklerin iman edenlere yönelik de Muhammed'e (a.s.) bazı teklifleri olmuştur. Onlar, Hz. Peygamber'den yanında bulunan köle veya fakir olan Müslümanları etrafından kovmasını en azından kendileri geldiği zaman onları göndermesini istemişlerdir. Bunun üzerine Peygamber, Allah'ın rızasını gözeterek Allah'a kullukta bulunan kimseleri yanından kovmaması hatta gözünü onlardan ayırmaması konusunda Allah tarafından uyarılmıştır. Aynı zamanda müşriklerin bu isteklerine uyup Müslümanları kovduğu zaman zalimlerden olacağı ifade edilmiştir.<sup>48</sup> Bu manada Onun müşriklerin yaptıklarına aldırılmaması ve müminlere rahmet kanatlarını germesi ifade edilmiştir.<sup>49</sup>

Müşriklerin yukarıda ele aldığımız tekliflerinin iki boyutunun olduğunu düşünmekteyiz. Birinci boyut, Muhammed'in (a.s.) risaleti hususunda tereddüt uyandırmak; diğeri de Allah Rasulü ile iman edenlerin arasını açmak. Böylece Hz. Peygamber'in etrafında toplanılmasına mâni olmaktır. Bu strateji doğrultusunda Mekki surelerde Nebi'ye yanındaki müslümanlardan asla rahatsızlık duymaması ve onlardan yüz çevirip müşriklerin eşrafına yönelmemesi gerektiğine dair uyarılar yapıldığı görülmektedir. Ayrıca tefsirlerde Hz. Peygamberin bir ara müşriklerin bu tekliflerine sıcak baktığı, lakin ayetin onu bu düşüncesinden döndürdüğü ifade edilmektedir.<sup>50</sup>

### 1.1.3. Müşriklerin Alay Etmeleri

Mekkeli müşriklerin davete karşı takındıkları bir diğer tavrı alay etme şeklinde ifade edebiliriz. Müşriklerin alaya aldıkları konular incelendiğinde; ilahların tek bir ilaha indirilmesi, Rahman'ın ne olduğu gibi uluhiyetle ilgili; beşerden bir peygamber gelmesi, Muhammed gibi fakir birine peygamberlik verilmesi şeklinde nübüvvetle ilgili; öldükten sonra dirilme, mükafaat ve ceza gibi ahiretle ilgili; Kur'an'ın beşer sözü olduğu veya uydurulduğu şeklinde Kur'an'la ilgili konularda alay ettikleri görülmektedir. Ayrıca fakir ve köle kimselerin İslam'a girmesinden dolayı da alay

<sup>48</sup> Belazuri, *Ensab*, 1/487; Beyhaki, *Delail*, 1/353; Zehebi, *Siyer*, 1/353; Ebu Şehbe, *Sire*, 1/325; Said Havva, *el-Esas fi's-sünne ve fıkhıhe- es-siretü'n-nebeviyye* (ys.: Daru's-selam, 1995), 1/232; Müşrikler "eğer bu dinde bir hayır olsaydı onlar bizi geçemezdi" diyerek Peygamberin etrafında bulunan Habbab, Ammar, Ebu Fukeyhe, Süheyb gibi köle veya fakir Müslümanlarla alay ettikleri, bunun üzerine Allah'ın Elçisi'ne Müslümanları etrafından kovmaması gerektiğini ifade eden Enam suresi 52-54. ayeti indirdiği nakledilmektedir. (İbn Hişam, *Sire*, 1/393; Makrızı, *İmta'*, 9/114) Hatta bu ayetten önce Nebi'nin garib Müslümanlarla birlikte oturduğunda bir süre sonra kalkıp giderken bu ayetlerden sonra onlar kalkmadıkça Hz. Peygamber'in onlardan ayrılmadığı ifade edilmektedir. Taberi, *Camii'l-beyan*, 18/7.

<sup>49</sup> Hicr 15/88.

<sup>50</sup> Taberi, *Camii'l-beyan*, 18/27.

etmekteydiler. Kısaca, müşriklerin Kur'an'la ve Kur'an'ın anlattıklarıyla ilgili neredeyse her mevzuyu alay konusu yaptıkları ifade edilebilir.

Kur'an'da Allah'ın "Rahman" sıfatına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede "Allah" veya "Rahman" ismiyle dua etmede bir sıkıntı olmadığı, bütün güzel isimlerin Allah'a ait olduğu ifade edilmektedir.<sup>51</sup> Müşrikler, Peygamberin Rahman'ı andığını, Ona dua ettiğini duyunca Kur'an'ı Yemame'de "Rahman" diye birinden öğrendiğini iddia ederek "Rahman"a ebediyyen iman etmeyeceklerini söyledikleri nakledilmektedir.<sup>52</sup> Ayrıca bu manada müşriklerin "Rahman"ın ne olduğunu bilmedikleri,<sup>53</sup> bu sebepten dolayı hem Rahman'ı<sup>54</sup> hem de Rahman'ın zikrini inkâr ettikleri ifade edilmektedir.<sup>55</sup>

Müşriklerin, tek ilah inancını da dillerine doladıkları ifade edilmektedir. Onlar, "Şu kadar ilahın yaptığı işi, Muhammed'in tek ilahı mı yapıyor muş, yani bütün ibadet ve taatlerimizi biliyor, herkesin yaptığı duaları işitiyor" şeklinde küçümseyerek, "İlahları tek bir ilaha mı indirdi, gerçekten bu çok acaib bir iştir" "Biz daha önceden böyle bir şey duymadık" dedikleri nakledilmektedir.<sup>56</sup> Aynı şekilde Allah Rasulü'nün müşriklerin ilahlarını reddedip tevhide davetini de dillerine dolayarak "inkar edenler seni gördükleri zaman ancak seninle alay ederler de ilahlarınız hakkında konuşan şu mu!"<sup>57</sup> şeklinde alay ettikleri ifade edilmektedir.<sup>58</sup>

Nübüvvete dair istihzalarına bakıldığında müşriklerin öncelikle çarşıda gezen, yiyip-içen beşerden bir peygamber olamayacağını,<sup>59</sup> olacaksa da Muhammed'in değil<sup>60</sup> Mekke veya Taif gibi iki büyük şehirden, yaşını başını almış, zengin bir

<sup>51</sup> İsra 17/110

<sup>52</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/31; Şami, *Sübü'l-hüda*, 2/342.

<sup>53</sup> Furkan 25/60

<sup>54</sup> Ra'd 13/30

<sup>55</sup> Enbiya 21/36

<sup>56</sup> Sad 38/5. Taberi, *Camiu'l-beyan*, 21/149; Ayrıca müşriklerin bu şekilde konuşmalarının sebebi olarak kaynaklarda şöyle bir olay nakledilmektedir. Peygamber (a.s.) onlara "sizden tek bir şeyi kabul etmenizi istiyorum ki onunla bütün Araplara hakim olacaksınız, acem de size cizye verecek" dediğinde müşriklerin, istenilen şeyin ne olduğunu sordukları, Hz. Peygamber'in de onun "la ilahe illallah" sözü olduğunu söyleyince, müşriklerin bu şekilde karşılık verdikleri nakledilmektedir. İbn Hişam, *Sire*, 1/417; Taberi, *Camiu'l-beyan*, 21/149; İbn Seyyidunnas, *Uyunu'l-eser*, 1/152; Beyhaki, *Delail*, 2/345.

<sup>57</sup> Enbiya 21/36.

<sup>58</sup> Ebu Süfyan ve Ebu Cehil'in Peygamberi mescidde gördükleri zaman alay ettikleri ve bunun üzerine söz konusu ayetin indirildiği nakledilmektedir. Ebu Muhammed İbn İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-aziz* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1422), 4/82; Aynı zamanda müşriklerin Peygamberi görünce "Sizi sefihlikle itham eden ilahlarınıza sebbeden bu mu!" şeklinde alay ettikleri de rivayet edilmektedir. Ebu'l-Fida İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kurani'l-azim* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1419), 5/300.

<sup>59</sup> İsra 17/95, Sad 38/3, Kaf 50/2. Ebu Şehbe, *Sire*, 1/75.

<sup>60</sup> Sa'd 38/8.

kimsenin peygamber olması gerektiğini iddia ettikleri görülmektedir.<sup>61</sup> Bu sebepten dolayı da onlar, peygamberi görünce alaycı bir şekilde onun peygamber olamayacağını ileri sürdükleri belirtilmektedir.<sup>62</sup> Ümeyye b. Halef'in Nebi'yi gördüğü zaman diliyle, jest ve mimikleriyle onunla dalga geçtiği, bunun üzerine de cehenneme gireceklerini haber veren Hümeze suresinin indirildiği nakledilmektedir.<sup>63</sup>

Müşriklerin vahyin belli bir süre kesilmesini fırsat bilerek Nebi ile alay ettikleri, “Şeytani Muhammed’i bıraktı” şeklinde kampanya başlattıkları, bunun da onu üzdüğü ifade edilmektedir.<sup>64</sup> Bunlarla birlikte Allah Rasulü, müşrikleri imana davet ettiğinde onların alay etmek için “Söylediklerini anlamıyoruz, davet ettiğin şeye karşı kalplerimizde perde var, kulaklarımızda ağırlık”<sup>65</sup> şeklinde karşılık verdikleri belirtilmektedir.<sup>66</sup>

Müşriklerin ahiret konusunda da peygamberle alay ettikleri nakledilmektedir. Kur’an’da müşriklerin yeniden diriltilmeye iman etmedikleri, onlara göre sadece bu dünya hayatının olduğu, “yaşarız, ölüyoruz, bizi zamandan başka bir şey helak etmez” dedikleri,<sup>67</sup> hatta yeniden diriltilmenin mümkün olmadığına dair Allah’a yemin ettikleri ifade edilmektedir.<sup>68</sup> Bununla birlikte yeniden diriltilmeyi öncekilerin hikâyesi olarak gördükleri belirtilmektedir.<sup>69</sup> Bu sebepten dolayı da yeniden diriltilmenin olacağını söyleyen Peygamberle “Öyleyse haydi atalarımızı dirilt de görelim” şeklinde alay ettikleri nakledilmektedir.<sup>70</sup> Şöyle ki bir gün Ümeyye b. Halef'in (veya Nadr b. Haris'in) Peygamberin yanına gelip çürümüş bir kemiği, yüzüne doğru üfleyerek “Ey Muhammed! Şimdi benim bu ufaladığım, toz toprak haline gelen şu kemiğin yeniden diriltileceğini mi iddia ediyorsun” dediği, Peygamberin de “evet” dedikten sonra

<sup>61</sup> Zuhuruf 43/31. Rivayete göre Velid b. Muğire, “Kureys’in efendisi ve en büyüğü ben iken, Sakif’in büyüğü Ebu Mesud Amr b. Umeyr dururken, bizler değil de Muhammed’e mi peygamberlik verildi” şeklinde itiraz üzerine, ayetin indirildiği nakledilmektedir. İbn Hişam, *Sire*, 1/362; Taberi, *Camiu’l-beyan*, 2/519; İbn Kesir, *Sire*, 2/54; Ayrıca kaynaklarda bunların haricinde Ümeyye b. Halef, Kinane b. Abdialeyl, İbn Muatteb veya Urve b. Mesud adlarını da sıralamaktadır. Belazuri, *Ensab*, 1/134; Makrızı, *İmta’*, 14/325.

<sup>62</sup> Furkan 25/41. İbn Kesir, *Sire*, 1/507; Kurtubi, *Ahkam*, 13/35.

<sup>63</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/356; Şami, *Sübü’l-hüda*, 2/464.

<sup>64</sup> İbn Hibban, *es-Siretü’n-nebeviyye ve ahbari’l-hülefa* (Beyrut: Kütübü’s-sikafiyye, 1417), 14/524; Muhammed bin İsmail el-Buhari, *el-Cami’u’l-müsnedü’s-şahihi’l-muhtasar min umuri Resulillah şallallahü ‘aleyhi ve sellem ve sünenihi ve eyyamih* (ys.: Daru tavki’n-necat, 1422), 2/49, 6/172; Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi’u’ş-şahihi*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56), 3/1422; el-Beyhaki, *Delail*, 7/58; İbn Kesir, *Sire*, 1/414.

<sup>65</sup> Fussilet 41/5. Diğer ayetler için bk. Enam 6/25, İsra 17/45-46.

<sup>66</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1-2/316.

<sup>67</sup> Casiye 45/24; Mü’minun 23/37.

<sup>68</sup> Nahl 16/38.

<sup>69</sup> Mü’minun 23/82-83.

<sup>70</sup> Duhan 44/35-36. Ayrıca dalga geçmek için başlarını sallayarak yeniden diriltilmenin ne zaman olacağını sordukları da ifade edilmektedir. İsra 17/52.

Yasin suresi 78-80 ayetlerinin indirildiği belirtilmektedir.<sup>71</sup> Ayrıca müşriklerin bu şekilde çürümüş toz-toprak olmuş bir kemiğin yeniden inşa edileceği iddiasının, Muhammed'in Allah'a attığı bir iftira veya onun mecnunluğu olarak anlaşılması gerektiğini iddia ettikleri de açıklanmaktadır.<sup>72</sup> Müşrikler ahirete iman etmedikleri için oyun ve eğlenceyi din haline getirdikleri de nakledilmektedir.<sup>73</sup> Bu sebepten dolayı müşriklerin peygamberin getirdiği hakikatlerle alay ettikleri söylenebilir.

Müşriklerin, köle ve fakir kimselerin kendilerinden önce iman etmelerinden dolayı Muhammed'in dininde bir hayrın olmadığını, şayet bu dinde bir iyilik olsaydı kendilerinin daha önce Müslüman olacaklarını iddia ettikleri,<sup>74</sup> Müslümanları her gördükleri yerde onları işaret ederek "Hiç şüphe yok, şunlar sapık kimselerdir" diyerek alay edip güldükleri ifade edilmektedir.<sup>75</sup>

Bununla birlikte peygamberin onların bu tavırlarından etkilendiği, kendisine yöneltilen ithamlardan dolayı üzüldüğü,<sup>76</sup> bu sebepten dolayı da kendisinden önce gönderilen bütün peygamberlerle de dalga geçildiği ve kendisine söylenen sözlerin benzerlerinin diğer peygamberlere de söylendiği haber verilerek Resulullah'ın teselli edildiği görülmektedir.<sup>77</sup>

Neticede müşriklerin alay etikleri şeyin kendilerini kuşattığı,<sup>78</sup> rezil eden ve mukim olan azabın kimin başına geleceğini yakında bilecekleri ifade edilmektedir.<sup>79</sup> Aynı şekilde dünyada hakir gördükleri kimselerin cennete girecekleri<sup>80</sup> kendilerinin ise cehenneme girince "Dünyada kendilerini kötü saydığımız adamları acaba neden göremiyoruz? (Cehennemlik değillerdi de) biz onları alaya mı almış olduk, yoksa (buradalar da) gözlerimizden mi kaçtılar?" diyerek bu durumu itiraf edecekleri belirtilmektedir.<sup>81</sup>

<sup>71</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/362; Belazuri, *Ensab*, 1/137; Maverdi, *A'lam*, 224; Makrızı, *İmta'*, 14/326-327. Ayetlerin meali şu şekildedir: "Kendi yaratılışını unutuyor da Bize misal getirmeye kalkıyor: 'şu çürüyüp dağılmış kemikleri kim diriltecekmış?' diyor. Deki: 'onu ilk önce kim yarattıysa, işte O diriltecek! O, yaratmanın her şeklini ve her çeşidini bilir'"

<sup>72</sup> Sebe 34/7-8.

<sup>73</sup> Enam 6/70. Maturidi, *Te'vilat*, 4/120.

<sup>74</sup> Ahkaf 46/11. Rivayete göre Mescidde Bilal, Habbab, Suheyb gibi fakir ve köle Müslümanları, Peygamberin etrafında oturduklarını gören müşriklerin onlarla alay edip "işte şunlar Allah'ın hidayet ve hakta bizim üzerimize minnet ettiği kimseler, eğer bu dinde bir hayır olsaydı bunlar bizden önce Müslüman olamazlardı." dedikleri ifade edilmektedir. İbn Hişam, *Sire*, 1/392; Maverdi, *A'lam*, 108; İbn Kesir, *Sire*, 2/84.

<sup>75</sup> Mutaffifin 83/29-33.

<sup>76</sup> Neml 27/70.

<sup>77</sup> Fussilet 41/43.

<sup>78</sup> Enam 6/9

<sup>79</sup> Hud11/39.

<sup>80</sup> Araf 7/49.

<sup>81</sup> Sad 38/62-63

#### 1.1.4. Müşriklerin İftira Yolu ile Hz. Peygamberi İtibarsızlaştırma Çabaları

Mekke dönemi incelendiğinde müşriklerin mücadelelerinde en sık kullandıkları metodlarından birinin, risalet ve Kur'an hakkında iftira atarak Hz. Peygamberi ve davasını itibarsızlaştırmak olduğu görülecektir.

Bu çerçevede onların Allah Rasulü hakkında sihirbaz, mecnun, kahin, şair, zamanın çarptığı kimse, yalancı gibi çeşitli iftiralar attıkları nakledilmektedir.<sup>82</sup> Böylelikle, hem Mekkelilerin hem de Mekke'ye dışardan gelenlerin Hz. Peygamberi dinlememesini, dinlese de vahiyden etkilenmemesini hedeflemişlerdir. Mesela Nebi (a.s.) ile görüşmek isteyen Devs kabilesinin meşhur şairi Tufeyl b. Amr'a "*Muhammed bir sihirbazdır.*" diyerek peygambere karşı ön yargı oluşturup onunla görüşmekten vazgeçmesini sağlamaya çalışmışlardır.<sup>83</sup> Panayır zamanında gelen yabancılara karşı daha inandırıcı ve etkili olabilmek için Hz. Peygamber'e ne isnad edecekleri konusunda söz birliği etmeleri gerektiğine karar vermişler, Velid b. Muğire'nin teklifi ile Peygambere "*sihirbaz*" yaftası takmayı uygun bulmuşlardır.<sup>84</sup> Hatta panayır zamanlarında Muhammed'i (a.s.) gölge gibi takip eden Ebu Leheb ve Nadr b. Haris'in onun uğradığı her çadıra uğrayarak, Peygamberin şahsı ve daveti aleyhinde propaganda yaptıkları, Ebu Leheb'in İslam'ı "*bid'at ve sapkınlık*" olarak vafsettiği,<sup>85</sup> Nadr b. Haris'in de Kur'an'ın hakikati karşısında masal anlatarak insanları etkilemeye çalıştığı ifade edilmiştir.<sup>86</sup>

Bununla birlikte müşriklerin Kur'an hakkında da "*karmakarışık sözler, şiir, uydurula gelen sihir*" gibi yaftalarla iftira kampanyası yaptıkları görülmektedir. Ayrıca Kur'an'ı öncekilerin masalları,<sup>87</sup> Hz. Peygamber'in başkasından öğrendiği<sup>88</sup> veya belli bir grubun yardımıyla uydurduğu bir kitap ya da başkası tarafından yazılıp ona sabah akşam okunan bir efsane olarak tavsif etmekteydiler.<sup>89</sup> Hatta "*İstesek biz de benzer şeyler söyleriz*" dedikleri de ifade edilmektedir.<sup>90</sup>Bu iddia karşısında Cenab-ı Allah, Peygamberine Kur'an uydurulan bir söz ise o zaman Kur'an'ın bir

<sup>82</sup> Müşrikler, Nübüvvet öncesi dönemde Muhammed'i (a.s.) "*el-Emin*" olarak zikrederlerdi. Örneğin Kabe'nin tadilatı esnasında Haceru'l-Esved'i yerine kimin koyacağı konusunda tartışmışlar, hareme ilk gelen kimsenin hakemliğinde konulması teklifini kabulden sonra ilk gelenin Muhammed (a.s.) olduğunu gören müşrikler sevinçle "*işte el-Emin*" diye bağırmuşlardı (İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/193). Lakin Nübüvvet sonrası Onun eminliğini görmezden gelip "*sihirbaz, yalancı*" demişlerdir. Enbiya 21/ 5; Sad 38/4

<sup>83</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1-2/382-383; Makrızı, *İmta'*, 4/357; Şami, *Sübülü'l-hüda*, 2/417.

<sup>84</sup> İbn İshak, *Sire*, 152; İbn Hişam, *Sire*, 1/271; Beyhaki, *Delail*, 2/200.

<sup>85</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/423; Makrızı, *İmta'*, 1/48; Halebi, *Sire*, 2/3.

<sup>86</sup> İbn İshak, *Sire*, 201; İbn Hişam, *Sire*, 1/300.

<sup>87</sup> Belazuri, *Ensab*, 1/140.

<sup>88</sup> Nahl 16/103. Belazuri, *Ensab*, 1/141.

<sup>89</sup> Furkan 25/4-5. İbn Hişam, *Sire*, 1/358.

<sup>90</sup> Enam 6/93.

benzerini<sup>91</sup> veya on suresinin benzerini<sup>92</sup> veya bir suresinin benzerini<sup>93</sup> getirin şeklinde onlara meydan okumasını buyurmuş ve onların bunu asla yapamayacakları da ifade edilmiştir.<sup>94</sup> Bununla birlikte bu kitabın ne şeytan,<sup>95</sup> ne kahin, ne de şair sözü olduğu,<sup>96</sup> bilakis Alemlerin Rabbi tarafından indirilen Arapça bir Kur'an olduğu belirtilmiştir.<sup>97</sup>

Peygamberin de onların iddialarının aksine Allah'ın nimeti sayesinde ne kâhin ne de mecnun olduğu ifade edilmektedir.<sup>98</sup> Müşriklerin, peygamberin bir şair veya mecnun olduğunu ve zamanla onun başına bir felaketin gelmesini beklediklerini ifade etmeleri üzerine<sup>99</sup> Allah'ın onların bu beklentilerine meydan okuyarak Peygamberine "Bekleyin bakalım, evet, ben de sizinle o felaketin kimin başına ineceğini beklemekteyim." şeklinde karşılık vermesini emrettiği görülmektedir.<sup>100</sup>

### 1.1.5. Müşriklerin Meydan Okumaları

Müşriklerin Hz. Muhammed'i İslam'a davet etmekten vazgeçirmek amacıyla yaptıkları tekliflerle yetinmeyip peygamber olduğunun ispatı için olağanüstü şeyler istemek veya bilgisini test etmek suretiyle ona meydan okudukları da görülmektedir. Bu hususta Ehl-i Kitap'tan da yardım almışlardır. Mesela müşriklerin, Nadr b. Haris ile Ukbe b. Ebi Muayt'ı, Medine Yahudilerine gönderip Peygamberi test edip zor durumda bırakmak için onlardan yardım istedikleri, onların da Muhammed'den (a.s.) Ashab-ı Kehf, Zülkarneyn ve Ruh hakkında bilgi istemelerini tavsiye ettikleri nakledilmektedir. Kehf Suresinin de bu olay üzerine indirildiği rivayet edilmektedir.<sup>101</sup>

<sup>91</sup> İsrâ 17/82

<sup>92</sup> Hud 11/13

<sup>93</sup> Yunus 10/37.

<sup>94</sup> Bakara 2/23-24.

<sup>95</sup> Tekvir 81/25.

<sup>96</sup> Hakka 69/41-43

<sup>97</sup> Secde 32/1.

<sup>98</sup> Tur 52/29. Bilakis Peygamberin "büyük bir ahlak üzerinde" (Kalem 68/4) olduğu, diğer bir ifade ile Peygamberin, "Kur'an ahlakı"na sahip olduğu ifade edilmektedir; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî (Beyrut: y.y., 1405/1985), 42/183, (25302); Ahmed b. el-Hüseyin el-Beyhaki, *Şuabu'l-ıman* (ys.: Mektebetü'r-rüşd, 2003), 2/154, (1428); Süleyman b. Ahmed et-Taberani, *el-Mu'cemu'l-evsat* (Kahire: Daru'l-haremeyn, ts.), 1/30, (72).

<sup>99</sup> Mü'minin 23/25, Tur 52/30. Bu düşünce, Peygamber'in hicret etmesini önlemek için ileri sürdükleri "tutuklayıp bağlama ve zamanla ölüp gitmesini bekleme" şeklindeki teklife de atfedilebilir. İbn Hibban, *Sire*, 1/125; Beyhaki, *Delail*, 2/467; Makrızî, *İmtâ'*, 9/194; Şami, *Sübülü'l-hüda*, 3/234; Diyarbekri, *Tarih*, 1/322.

<sup>100</sup> Yunus 10/20, 102, Tur 52/31.

<sup>101</sup> İbn İshak, *Sire*, 202; İbn Hişam, *Sire*, 1-2/300-3001; Beyhaki, *Delail*, 2/270; İbn Seyyidunnas, *Uyunu'l-eser*, 1/128; Zehebi, *Tarih*, 1/579; Kaynaklar bu şekilde nakletse de bazı müfessirler, bu rivayetin doğru olmadığını iddia etmektedirler. Zira üç sorudan biri olan Ruh'un bu zamanda sorulmasını mümkün görmemektedirler. Çünkü İsrâ suresi ile Kehf suresi arasında iniş zamanı açısından

Müşriklerin Peygamber'i aciz bırakmak için ipe sapa gelmez şeyler istedikleri de görülmektedir. Şöyle ki Ebu Cehil gibi bazı müşriklerin, Peygamber'den İsa'nın ölüleri dirilttiği gibi atalarını diriltmesini istediklerini;<sup>102</sup> Süleyman (a.s.) gibi rüzgara hükmetmesini;<sup>103</sup> dağları yürütmesini, Şam ve Irak nehirleri gibi nehirler akıtmasını, kendisini destekleyecek bir meleğin gelmesini, bağlar, bahçeler, hazineler vermesini istedikleri nakledilmektedir.<sup>104</sup> Bu talepler karşısında Hz. Peygamberin, bu gibi şeyleri göstermek için gönderilmediğini, bir insan olduğunu, kendisine vahyedilen ayetleri tebliğ etmek, müjdelemek ve uyarmak için gönderildiğini ifade ederek davetini kabul ederlerse dünyada ve ahirette nasipleneceklerini ifade ettiği belirtilmektedir.<sup>105</sup>

Mekkeli müşriklerin daha da ileri gidip uyarıldıkları azabın bir an önce getirilmesini isteyerek Muhammed'e (a.s.) meydan okudukları bildirilmektedir.<sup>106</sup> Müşriklerin bu istekleri karşısında Furkan suresi 10; İsrâ suresi 90-95. ayetlerin indirildiği ifade edilmektedir.<sup>107</sup> Bununla birlikte, başlarına gelecek olan azabın zaten geleceği bu konuda acele etmemeleri gerektiği de vurgulanmaktadır.<sup>108</sup>

Kur'an'da müşriklerin bu talepleri ve sorularında samimi olmadıkları izhar edilmektedir. İlgili ayetlerden müşriklerin amaçlarının iman etmek değil peygamberi psikolojik olarak yıpratmak ve onu zor durumda bırakmak olduğu anlaşılmaktadır.<sup>109</sup> Mesela onların kendilerine bir mucize gelirse iman edeceklerine dair yemin ettikleri,<sup>110</sup> lakin mucize gelince de bu sefer diğer peygamberlere verilenler gibi olmadıkça iman etmeyecekleri şeklinde bahane ürettikleri açıklanmaktadır.<sup>111</sup> Ayrıca müşriklerin bu istekleri karşısında, dağların yürütüldüğü, yerin parçalandığı ve

---

uzun bir süre olduğunu ileri sürerek, üçüncü sorunun Hızır-Musa kıssası olduğunu beyan etmektedirler. Ebu'l-A'la el-Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an* (İstanbul: İnsan Yayınları, ts.), 3/148; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çadaş Tefsiri* (ys.: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.), 5/245.

<sup>102</sup> Rad 13/31. Casiye 45/25-26. İbn İshak, *Sire*, 198; İbn Hişam, *Sire*, 1/296; Belazuri, *Ensab*, 1/113.

<sup>103</sup> Belazuri, *Ensab*, 1/113.

<sup>104</sup> Furkan 25/7-10, 20; İsrâ 17/90-93. İbn İshak, *Sire*, 198; İbn Hişam, *Sire*, 1/296; Belazuri, *Ensab*, 1/145.

<sup>105</sup> İbn İshak, *Sire*, 198; İbn Hişam, *Sire*, 1/296-297.

<sup>106</sup> İbn İshak, *Sire*, 199; İbn Hişam, *Sire*, 1/297; Belazuri, *Ensab*, 1/145.

<sup>107</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/309; İbn Seyyidunnas, *Uyunu'l-eser*, 1/129.

<sup>108</sup> Nahl 16/1. Hatta acele olarak istedikleri peygamberin elinde olsaydı şimdiye kadar çoktan başlarına gelip helak edilecekleri de belirtilmektedir. Enam 6/58.

<sup>109</sup> İbn Kesir, *Sire*, 1/477; Halebi, *Sire*, 1/437; Ebu Şehbe, *Sire*, 1/319.

<sup>110</sup> Enam 6/109. Rivayet o ki Kureyş'in Peygambere nasıl ki Musa (a.s.), asası ile taş vurdu, ondan on iki pınar çıkarttı ise, nasıl ki İsa (a.s.), ölüleri diriltti, Salih (a.s.) Semud'a dışı deveyi çıkarttı ise aynı şekilde kendisinin de onlara bazı ayetler, getirmesini istedikleri, bu şekilde de ona iman edeceklerini söyledikleri belirtilmektedir. Bunun üzerine Peygamberin de onlardan ne istediklerini sorduğu Kureyş'in Safa Tepesini altına çevirmesini istediği, Peygamberin de dua ettiği, Cebrail'in gelip "dilersen Safa'yı altına çeviririm, lakin bundan sonra yalanlarlarsa onları helak ederim, dilersen onları bırak ki belki tevbe ederler" dediği bunun üzerine de söz konusu ayetin indirildiği nakledilmektedir. İbn İshak, *Sire*, 275.

<sup>111</sup> Enam 6/124.



ölülerin konuştuğu bir Kur'an olsa bile<sup>112</sup> hatta sema yarılıp oraya yükselseler bile yine bir bahane üretip iman etmeyecekleri,<sup>113</sup> farz-ı muhal iman etseler bile imanlarının kendilerine fayda vermeyeceği belirtilmektedir.<sup>114</sup>

Bunun yanında Kur'an'da insan olması hasebiyle Hz. Peygamber'in de bu olaylardan tabii olarak etkilendiği, çok fazla üzüldüğü,<sup>115</sup> hatta onların isteklerini yerine getirmeyi arzuladığı ve bu sebeple uyarıldığı da görülmektedir.<sup>116</sup> Bununla birlikte Allah'ın müşriklere boyun eğdirecek mucizeleri de indirilebileceği lakin bu yolun tercih edilmediği ifade edilmektedir.<sup>117</sup>

### 1.1.6. Müşriklerin Zulüm ve İşkence Yapmaları

Kaynaklarda müşriklerin tekliflerde bulunarak hedeften saptırma, meydan okuma, alay ederek, iftira atarak etkisizleştirmeye çalışma ve alay etme taktikleri fayda vermeyince, Müslümanlara zulmetmeye başladıkları nakledilmektedir.<sup>118</sup> Onların dinlerinin batıl, ahlaklarının bozuk olduğunu bildiren ayetlerin inmesi, bununla birlikte Peygamberin Mekkelilerin putlarını yerip, müşrik olarak ölen atalarının cehennemde olduğunu açıklamasının da<sup>119</sup> müşriklerin daha da sert tepki vermesine sebep olduğu belirtilmektedir.<sup>120</sup>

Konuya dair olaylar incelendiğinde Müşriklerin zulüm ve baskı siyasetinin Müslümanların statüsüne göre değiştiği görülmektedir. Zengin veya güçlü bir Müslümana yapılan zulüm, psikolojik baskı iken Müslüman tacirse ticaretine engel olma, tehdit etme şeklinde idi. Müslüman olan kimse fakirse zulmün dövme, çeşitli şekillerde işkence etme hatta öldürme gibi fiili müdahaleye dönüşmekteydi. Mesela Ebu Cehil'in, zayıf müslümanları dövdüğü ve diğer müşrikleri de onlara karşı kıskırttığı; tüccar olan müslümanlara ise "*iflas edersin, malın telef olur*" gibi tehditlerle baskı yaptığı; şeref ve gücü olan kimseleri de suçladığı, ayıplayıp, rezil etmeye çalıştığı kaydedilmektedir.<sup>121</sup>

<sup>112</sup> Ra'd 13/31. Şami, diğer anlamda dağların yürütüldüğü yerlerin parçalandığı ölülerin diriltildiği bir şey olsaydı onun yine Kur'an olacağı ifade etmektedir. Şami, *Sübülü'l-hüda*, 2/341.

<sup>113</sup> Hicr 14-15

<sup>114</sup> Enam 7/158.

<sup>115</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/298.

<sup>116</sup> Enam 6/35; Hud 11/12.

<sup>117</sup> Şuara 26/4.

<sup>118</sup> Ebu Şehbe, *Sire*, 1/1335.

<sup>119</sup> Belazuri, *Ensab*, 1/107; Diyarbekri, *Tarih*, 1/530.

<sup>120</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/357; Belazuri, *Ensab*, 1/133; İbn Kesir, *Sire*, 2/51.

<sup>121</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/320; Belazuri, *Ensab*, 1/198; İbnü'l-Esir, *Kamil*, 1/667.

İbn Hişam'ın da dediği gibi, her kabile kendi içindeki Müslümanlara saldırıp işkence ederek dinlerinden döndürmeye çalışıyordu.<sup>122</sup> Bununla birlikte kaynakların "Müşriklerin eziyetleri" bahislerinde daha çok Suheyb, Ebu Fukeyha, Habbab b. Eret ve Bilal gibi köle/kimsesiz müslümanlara yapılan işkencelerden bahsedilmektedir ki Nahl suresi 41. ayetin de bunlar hakkında nazil olduğu ifade edilmektedir.<sup>123</sup> Bunların yanında Lübeyne, Zinnire, Nehdiyye, Ümmü Ubeys gibi Müslüman olmuş cariyelere de eziyet ve işkenceler yapıldığı nakledilmektedir.<sup>124</sup>

Yapılan eziyet ve işkencenin boyutunu görmek adına Habbab'tan nakledilen şu anekdotun önemli olduğu kanaatindeyiz. Bir gün Bilal, Ömer b. Hattab'ın meclisine geldiği zaman Ömer'in onu minderine oturtması daha sonra da gördüğü işkence ve eziyetlerden dolayı bu yere oturmayı en çok hak eden kimsenin o olduğunu ifade etmesi üzerine Habbab buna itiraz ederek kendisinin buna daha layık olduğunu zira Bilal'i, müşriklerin eziyetinden koruyacak birilerinin olmasına rağmen kendisini savunacak kimsenin olmadığını ifade etmiştir. Sonra da yaşadığı işkenceyi şöyle anlatmıştır: "Bir gün müşrikler beni alıp yanan köze attılar ve orada olan biri de göğsüme ayağını bastı. Sırtımdaki yağlar ve vücudumdan akan sıvılar o közü söndürüceye kadar bu halde bekletildim." Habbab daha sonra sırtını Ömer'e gösterdiği zaman, onun bakmaya dayanamadığı belirtilmektedir.<sup>125</sup>

Müşriklerin uyguladıkları bu işkenceler neticesinde Sümeyye ve Yasir gibi bazı Müslümanların inancında sebat edip şehit edildiği;<sup>126</sup> Haris b. Rebia b. Esed, Ebu Kays b. Velid b. Muğire, Ali b. Ümeyye b. Halef, As b. Münebbih b. El-Haccac gibi bazılarının da dinden döndüğü nakledilmektedir.<sup>127</sup> Ankebut suresi 10. ve Hac suresi 11. ayetlerde müşriklerin yaptıkları eziyetlerden dolayı bazılarının dinden döndüklerine atıf yapılmaktadır. Ayrıca bazı sahabilerin de dayak, açlık, susuzluk gibi eziyetlerin şiddetinden dolayı ayağa kalkamaz hale geldikleri, hatta işkencenin şiddetinden dolayı kalplerinde iman olmasına rağmen müşriklerin her istediklerini

<sup>122</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/269; Bununla birlikte bazen Ebu Leheb'in Ebu Talib'in ölümünden sonra bir süre de olsa Hz. Peygamber'i himaye etmesi (Mehmet Ali Kapar, "Ebu Leheb", DİA., İstanbul 1994, 10/178-179.), Ebu Cehil'in müslüman olduğunu ilan edince saldırıya uğrayan Ömer'i "kız kardeşimin oğlunu himayeme aldım" diye koruması olaylarında olduğu gibi bazen akrabalık bağları muhafaza sebebi olabiliyordu İzzeddin İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğabe fi ma'rifeti's-sahabe* (Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmıyye, 1994), 4/137; ed-Diyarbakri, *Tarih*, 1/296; Ahmed b. Muhammed el-Kastallani, *el-Mevahibu'l-ledunniyye bi'l-menhi'l-muhammediyye* (Mısır: Mektebetü't-tevfikiyye, ts), 1/146.

<sup>123</sup> İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/188. Belazuri, *Ensab*, 1/138.

<sup>124</sup> İbnü'l-Esir, *Kamil*, 1/666-667.

<sup>125</sup> İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/123; el-Belazuri, *Ensab*, 1/176; en-Nemerî İbn Abdilber, *el-İstiab fi ma'rifeti'l-Ashab* (Beyrut: Daru'l-cil, 1992), 2/439.

<sup>126</sup> Belazuri, *Ensab*, 1/160; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğabe*, 4/122.

<sup>127</sup> Halebi, *Sire*, 1/483.

söyledikleri nakledilmektedir.<sup>128</sup> Bu konuda Ammar'ın olayı meşhur örneklerden biridir ki kendisinin durumu hakkında Nahl suresi 106. ayeti inmiştir.<sup>129</sup>

Müşriklerin maddi eziyetlerinin yanına müşrik anne babaların evlatlarına yaptıkları psikolojik baskılar da eklenebilir. Şöyle ki Sad b. Ebi Vakkas, müslüman olduğunda annesinin “Allah, size sila-i rahmi ve akrabaya iyiliği emretmiyor mu? Vallahi, sen Muhammed'in dinini terkedip Naile ve İsa'fa dokunmadıkça, ben ne yemek yiyeceğim ne de su içeceğim.” diye yemin etmesi üzerine Allah'ın Ankebut suresi 8. ayetini indirdiği, hatta Sad b. Ebi Vakkas'ın annesine “Vallahi yüz canım olsa ve hepsini bir bir versen, yine bu dinden dönmeyeceğim” dediği, annesinin evladındaki bu sebatı görmesi üzerine, yemek yemeye başladığı nakledilmektedir.<sup>130</sup>

Müşriklerin Peygambere yaptıkları eziyetlere bakıldığında ise hem sözle hem de fiili olarak ona şiddet uyguladıkları görülmektedir. Mesela Allah Rasulü Kâbe'de namaz kılmak istediği zaman Ebu Cehil'in buna engel olmaya çalıştığı, bunun üzerine de “Kul namaz kılmak istediği zaman o engel olanı gördün mü!” şeklinde başlayan Alak suresinin ikinci bölümünün nazil olduğu nakledilmektedir.<sup>131</sup> Bazen müşriklerin Peygambere cefa etmek için birbirlerini tahrik ettikleri de anlatılmaktadır. Şöyle ki Ümeyye b. Halef, Ukbe b. Ebu Muayt'ın Peygamberle oturup sohbet ettiği haberini duyunca, Ukbe'nin yanına gidip kızar, onunla aynı sofraya oturmayıp onunla konuşmayacağına dair yemin eder ve Peygamberin yüzüne tükürmesi durumunda onu affedeceğini söyler. Bu baskı üzerine Ukbe'nin Peygamberle karşılaşınca onun yüzüne tükürdüğü, bunun üzerine de “keşke falanı dost edinmeseydim” şeklindeki Furkan suresi 28. Ayetin indirildiği belirtilmektedir.<sup>132</sup>

Müşriklerin zulmettiği bu dönemlerde nazil olan Buruc suresinde Ashab-ı Uhdud kıssasının anlatılmasının bu tür işkencelere matuf olduğunu söyleyebiliriz.<sup>133</sup> Zira Aziz ve Hamid olan Allah'a iman ettikleri için toplumları tarafından ateş çukuruna atılıp şehid edilen Ashab-ı Uhdud, Peygambere iman ettikleri için sıcak kumlara yatırılarak işkence edilen Müslümanlara örnek verilerek, müşriklerle girilen mücadelede direnmeleri gerektiği bildirilmektedir.<sup>134</sup> Ayrıca bu surede sırf iman ettikleri için müminlere eziyet edip tevbe etmeyenlere yakıcı bir azap vadedilerek,<sup>135</sup> müşriklere de gözdağı verilmektedir.

<sup>128</sup> İbn İshak, *Sire*, 192; Belazuri, *Ensab*, 1/138-139; Köksal, *Hz. Muhamamed*, 1-2/322.

<sup>129</sup> İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/189; Belazuri, *Ensab*, 1/159; İbnü'l-Esir, *Kamil*, 1/663.

<sup>130</sup> Belazuri, *Ensab*, 10/28; Halebi, *Sire*, 1/452-453.

<sup>131</sup> Belazuri, *Ensab*, 1/113.

<sup>132</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/36; Belazuri, *Ensab*, 1/138; Taberi, *Camiu'l-beyan*, 19/ 263; İbn Kesir, *Sire*, 2/54.

<sup>133</sup> Buruc 85/4-8. İbn Hişam, *Sire*, 1/35; İbnü'l-Esir, *Kamil*, 1/391.

<sup>134</sup> Mevdudi, *Tefhim*, 7/79-80.

<sup>135</sup> Buruc 85/10

### 1.1.7. Müşriklerin Hz. Peygamberi Öldürme Teşebbüsleri

Kaynaklarda Müşriklerin Hz. Peygambere eziyet etmekle yetinmeyip onu öldürerek davasına son verme planları yaptıkları da anlatılmaktadır. Bu planlarını önce Ebu Talib'e değiş tokuş yapma teklifi ile sonra da bizzat Hz. Peygambere saldırma şeklinde icra etmeye çalıştıkları görülmektedir. Şöyle ki bütün taktiklerine rağmen Nebi'nin davetten vazgeçmediğini gören Müşriklerin ileri gelenleri, önce Ebu Talib'e gelerek Mekke'de istediği en babayığit delikanlıyı alıp evlat edinmesini, karşılığında da Muhammed'i kendilerine vermelerini teklif ederler. Ebu Talib'in "*Ben, sizin çocuğunuzu besleyeceğim, siz de benim yeğenimi öldüreceksiniz öyle mi! Ben bunu kabul etmem*" diyerek reddetmesi,<sup>136</sup> üzerine müşriklerin, Resulullah'a suikast yapma hususunda anlaştıkları belirtilmektedir.<sup>137</sup> Ayrıca müşriklerin Ebu Talib'i Peygamberi öldürmeleri için kendilerine vermeye mecbur etmek amacıyla<sup>138</sup> "*Muhammed öldürülmedikçe Haşim ve Muttaliboğullarıyla ne barış ne akrabalık ne ahid ne de dokunulmazlık var*" diyerek<sup>139</sup> Müslümanlara uygulanan boykotu başlattıkları ifade edilmektedir.

Kaynaklarda müşrikler tarafından doğrudan Peygambere saldırı şeklinde yapılan öldürme teşebbüsleri de kaydedilmektedir: Ebu Cehil'in Kureyşlilere hitaben Peygamberin tekliflerini kabul etmediğini, dinlerini ayıplamaktan vazgeçmediğini, ilahlarına ve atalarına dil uzatmayı sürdürdüğünü, kendilerini akılsızlıkla itham ettiğini, kendisini korusalar da korumasalar da Muhammedi öldüreceğini, bunu, Peygamber secdeye gittiğinde başını taşla ezerek yapacağını söylediği hatta buna teşebbüs de ettiği ama güç yetiremediği nakledilmektedir.<sup>140</sup> Müşriklerin bununla kalmayıp Peygamber, Kâbe'de tavaf yaparken veya namaz kılarken zaman zaman ona saldırdıkları da belirtilmektedir. Şöyle ki Peygamber (a.s.) bir seferinde Kâbe'ye ibadet etmek için gittiğinde orada bulunan müşriklerin önünü keserek "*İlahlarımıza dil uzatan, onlar hakkında şöyle şöyle söyleyen sen misin?*" diyerek Peygambere saldırdıkları, Ebu Bekrin "*Rabbim Allah'tır dedi diye birini mi öldüreceksiniz*" deyince, Peygamberden uzaklaştıkları aktarılmaktadır.<sup>141</sup>

Müşriklerin, Peygamberin hicret etmesine engel olmak amacıyla toplantı yaptıklarında üç görüşün ileri sürüldüğü sonunda onu öldürmek için anlaştıkları rivayet edilmektedir. Şöyle ki Ebu'l-Buhteri b. Hişam'ın Peygamberin hapsedilmesini teklif ettiği, lakin bu teklifin kabul görmediği, ikinci görüş olarak el-Esved b. Rebia'nın, Peygamberin sürülmesini teklif ettiği, Peygamberin etkileyici üslubundan

<sup>136</sup> İbn İshak, *Sire*, 152; İbn Hişam, *Sire*, 1/265-266; İbn Sa'd, *Tabakat*, 1/158.

<sup>137</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/269; İbn Sa'd, *Tabakat*, 1/158; Şami, *Sübülü'l-hüda*, 2/327.

<sup>138</sup> Halebi, *Sire*, 2/27.

<sup>139</sup> Ya'kubi, *Tarih*, 1/345; Köksal, *Hz. Muhammed*, 1-2/425.

<sup>140</sup> Köksal, *Hz. Muhammed*, 1-2/338.

<sup>141</sup> Zehebi, *Tarih*, 1/599; Diyarbekri, *Tarih*, 1/538.

dolayı başkalarının da bundan etkilenip ona dahil olmaları endişesinden dolayı bu teklifin de kabul edilmediği, son olarak Ebu Cehil'in her kabileden bir gencin silahını kuşanıp aynı anda saldırarak Muhammed'i ortak bir şekilde öldürmelerini teklif ettiği, bunun kabul edildiği ifade edilmektedir. Bunun üzerine de Allah'ın İsra Suresi 76. ayeti indirdiği nakledilmektedir.<sup>142</sup>

Buraya kadar verdiğimiz rivayetlerde de anlaşıldığı gibi Nebi (a.s.) ve Müslümanlar, ilahi telkine uygun olarak müşriklerin hakaret ve eziyetlerine çoğunlukla sabredip göğüs germişler, af ve rahmet yolunu tutmuşlardır. Anladığımız kadar ile muhatabın karakterinden veya ortamın, anın şartlarından dolayı Müslümanların misilleme yaptıkları da vaki olmuştur.

Mesela Sad b. Ebi Vakkas ve arkadaşları, Ebu Dub Vadisi'nde namaz kılacakları sırada Ebu Süfyan, Ahnes b. Şerik ve bazı müşrikler gelip sahabilerin ibadetini kötümeye, onlara sövmeye başlayınca, Sad b. Ebi Vakkas'ın deve kemiği ile müşriklerden birinin kafasını yarıp onları kovduğu nakledilmektedir.<sup>143</sup> Aynı şekilde Tuleyb b. Umeyr'in Ebu Cehil'in Kureyş müşriklerinden birkaç kişi ile Peygamberin önünü kesip ona eziyet ettiğini, sövüp saydığını görünce, dayanamayarak eline geçirdiği deve kemiği ile Ebu Cehil'in başını yardığı rivayet edilmektedir.<sup>144</sup>

Müşriklerin eziyetlerine onları zemmeden ayetlerle karşılık verildiği de oluyordu. Tebbet Suresi buna güzel bir örnektir. Bir rivayete göre Hz. Peygambere ve Müslümanlara sürekli eziyet eden Ebu Leheb, evinin pisliklerini Nebi'nin kapısının önüne atarak onu rahatsız etmiştir. Ebu Leheb ve karısı Ümmü Cemil'in bu yaptıklarından dolayı Tebbet suresinin indirilerek onların cehennem odunu olacakları ifade edilmiştir.<sup>145</sup> Diğer bir rivayette ise bir gün Hamza'nın bu durumu gördüğü, pislikleri alıp Ebu Leheb'in başından aşağıya döktüğü nakledilmektedir.<sup>146</sup>

Müşriklerin eziyetleri karşısında bazen de Allah Rasulü'nün müşriklere beddua ettiği bildirilmektedir. Mesela müşriklerin düşmanlıkları karşısında onlara Hz. Yusuf zamanındaki gibi yedi yıllık kıtlık azabı verilmesi için beddua ettiği, bunun üzerine Mekke'de kuraklığın başladığı, hatta bazılarının açlıktan öldüğü, en sonunda Ebu Süfyan'ın Hz. Peygambere gelerek bu azabı üzerlerinden kaldırması için Allah dua etmesini istediği, şayet azap kaldırılırsa ona iman edeceğine dair söz verdiği nakledilmektedir. Bu olay üzerine Duhan suresinin indirildiği rivayet edilmektedir.<sup>147</sup>

<sup>142</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/482; İbn Hibban, *Sire*, 1/125; İbn Seyyidunnas, *Uyunu'l-eser*, 1/206.

<sup>143</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/263; el-Belazuri, *Ensab*, 1/106.

<sup>144</sup> Köksal, *Hiz. Muhammed*, 1-2/407.

<sup>145</sup> İbn Hişam, *Sire*, 1/355; Belazuri, *Ensab*, 1/111.

<sup>146</sup> İbnü'l-Esir, *Kamil*, 1/668.

<sup>147</sup> Belazuri, *Ensab*, 12/21; Kadı Abdulcebbar, *Tesbitu Delaili'n-nübüvve* (Kahire: Daru'l-mustafa, ts.), 1/80; Zehebi, *Tarih*, 1/607; Makrızı, *İmta'*, 12/74.

Müşriklerin yaptıkları eziyetlere karşı Hz. Muhammed'in beddua etmesiyle ilgili daha önce de zikrettiğimiz şu olayı da örnek vermek mümkündür. Peygamber secdeye kapandığı zaman Ebu Cehil'in tahriki ile Ukbe b. Ebi Muayt'ın onun sırtına hayvan işkembesi koyması, kızı Fatıma gelinceye kadar Rasul'ün secdede kalması Fatıma'nın işkembeyi atması üzerine Peygamber'in orada bulunan müşriklerin isimlerini vererek "Allahım, Kureyşin ileri gelenlerinin işini sana havale ediyorum, Ebu Cehil'in, Utbe ve Şeybe b. Rebia'nın, Ukbe b. Ebi Muayt'ın, Ümmeye b Halef'in işini sana havale ediyorum." şeklinde beddua ettiği ve neticede hepsinin Bedir'de öldürüldüğü nakledilmektedir.<sup>148</sup>

Bu rivayetlerin karşısında Müşriklerin bütün zulümlerine, kendisini öldürmeye teşebbüs etmelerine ve Cibril'in gelip dağın, taşın, yerdekilerin ve göktekilerin onun emrinde olduğunu, dilerse müşriklerin yerin dibine geçirileceğini haber vermesine rağmen Hz. Peygamber'in aralarından daha sonra iman edenler olur ümidiyle bunu istemediğine dair rivayetler de mevcuttur.<sup>149</sup> İlk bakışta rivayetler arasında çelişki var gibi görünse de Allah Rasulü'nün nakledilen beddualarının mücadelenin ileri safhalarında ve kalbi katılmış kimseler için olduğuna herkesi kapsayacak bir helaki istemediğine dikkat çekmekle birlikte, bedduanın da önceki peygamberlerin haberlerinde görüldüğü gibi bazen mücadelede başvurulan bir yöntem olduğunu düşünmekteyiz.<sup>150</sup>

## SONUÇ

Ulaşabildiğimiz rivayetlerden ve Kur'an-ı Kerim'in nüzul sürecinden Allah Rasulü'ne ilk vahiyle beraber hakkı tebliğ görevinin verildiği, mücadelesinin de tebliği ile eş zamanlı olarak başladığı çıkarımını yapabiliriz.

Müşriklerin davete alay, meydan okuma, iftira, baskı, eziyet ve işkence ile cevap verdikleri görülmektedir. Bazen Peygamberin yanlışa düşmesi için çok çeşitli teklifler önermişler, onu etki altına alabilmek için Peygamberden olmadık mucizeler istemişlerdir. Ayrıca bu taktikleri fayda vermeyince iman edenlerle Peygamberin arasını açabilmek için iman edenleri peygamberin yanından kovmasını istemişlerdir. Bu şekilde onlar, peygamberle iman edenlerin arasını açmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca müşrikler İslami davetin Mekke'de yayılmaması için ellerinden geleni yapmışlardır. Bunun için bazen gürültü yaparak bazen eğlenceler, alternatif programlar düzenleyerek, insanların dikkatlerini vahiyden uzaklaştırmaya çabalamışlar, böylece hem kendilerini hem de diğer insanları Kur'an'dan ve Peygamberden engellemeye gayret etmişlerdir. Mesela Panayır zamanlarında müşriklerin ileri gelenleri

<sup>148</sup> Zehebi, *Tarih*, 1/599.

<sup>149</sup> İbn İshak, *Sire*, 209.

<sup>150</sup> Nuh 71/26, 27.

Peygamberi takip ederek onun her çıktığı mekâna giderek Peygamberi aşağılayıp peygamberin sözünü değersizleştirmeye çalışmışlardır. Bunlar da fayda vermeyince fiili müdahalelerde bulunmuşlardır. Özellikle Bilal, Habbab, Süheyb gibi zayıf-köle Müslümanlara olmadık işkenceleri reva görmüşlerdir. Bu baskıların neticesinde Yasir ve Sümeyye, İslam'ın ilk şehitleri olmuşlardır. Diğer taraftan nüfuzlu ve tüccar Müslümanlara, psikolojik baskı ve ekonomik ambargo tehdidinde bulunarak, onları davalarından vazgeçirmeye çalışmışlardır. Ayrıca Peygambere de çeşitli işkenceler yapmışlar, risalet görevini yapmasına engel olmak ve meseleyi kökünden halletmek için onu öldürmek istemişlerdir. Peygamberin hicret edeceği esnada ona yapılan suikast girişimi bunun en önemli örneklerinden biridir.

Bütün bu olayların karşısında Kur'an, Hz. Peygamber'e ve onun şahsında Müslümanlara yol göstericilik yapmaktadır. Bu çerçevede Nebi'ye (a.s.) davetten ve mücadelesinden asla vazgeçmemekle birlikte, onların yaptıklarına aldırış etmeyip onları kendi hallerine bırakması emredilmektedir. Biraz açacak olursak, sataşma ve alaya alma hususunda Resulullah'ın ve iman edenlerin sabırlı olup müşriklerden en güzel şekilde uzaklaşmaları, cahiller kendilerine sataştıkları zaman "selam" deyip geçmeleri, boş laflarla karşılaştıkları zaman vakarla orayı terk etmeleri tavsiye edilmiştir. Çünkü iyilikle kötülüğün bir olmadığı, bu sebeple müşriklerin sataşma, alay, baskı ve zulümlerinin en güzel şekilde defedilmesi gerektiği, bu şekildeki bir mücadelenin, düşmanı samimi bir dost haline getirebileceği ifade edilmektedir.

Bununla birlikte zalimlerin yaptıklarından Allah'ın haberdar olduğu bildirilerek Müslümanlara direnç kaynağı, kâfirlere tehdit şeklinde anlaşılacak bir üslupla müşriklere dilediklerini yapmaları, Müslümanların da davet, ibadet gibi yapmaları gereken fiilleri yapacakları, ayetlerde beyan edilmektedir. Aynı zamanda müşriklere hitaben tehditkâr bir şekilde akıbetin kimin olacağını veya zamanın kimi haklı çıkaracağını görecekları beyan edilerek, "bekleyin biz de bekleyenlerdeniz" (Hud 11/122) şeklinde meydan okunmakta, akıbetlerinin kötü olacağı haber verilmektedir. Bu çerçevede Allah, müşriklere Allah'ın ordusunun galip geleceğini, helak olan kavimlerin onca güçlerine rağmen -ki müşriklerin onların gücünün onda birine sahip olmadıkları ifade edilmektedir- mağlup oldukları gibi yakında kendilerinin de yenileceğini bildirmiştir.

**KAYNAKÇA**

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh. el-Müsned. 15 Cilt. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Ateş, Süleyman. Yüce Kur'an'ın Çadaş Tefsiri. 12 Cilt. ys.: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.
- Belazuri, Ahmed b. Yahya el-. Ensabü'l-eşraf. 13 Cilt. Beyrut: Daru'l-fikir, 1996.
- Beyhaki, Ahmed b. el-Hüseyn el-. Delailü'n-nübüvve. 7 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 1405.
- Beyhaki, Ahmed b. el-Hüseyn el-. Şuabu'l-iman. 14 Cilt. ys.: Mektebetü'r-rüşd, 2003.
- Buhari, Muhammed bin İsmail el-. el-Cami'u'l-müsnedü's-şahihi'l-muhtasar min umuri Resulillah şallallahü 'aleyhi ve sellem ve sünenihi ve eyyamih. 8 Cilt. ys.: Daru tavki'n-necat, 1422.
- İbnü'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec. Zadü'l-mesir fi ilmi't-tefsir. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-arabi, 1422.
- Diyarbakri, Hüseyin b. Muhammed ed-. Tarihu'l-hamis fi ahvali enfusi'n-nefis. 2. Cilt. Beyrut: Daru Sadr, ts.
- Ebu Şehbe, Muhammed b. Muhammed Ebu. es-Siretü'n-nebeviyye ale davi'l-Kuran ve's-sünne. 2 Cilt. Dimeşk: Daru'l-kalem, 1427.
- Halebi, Nureddin el-. es-Siretü'l-halebiyye, İnsanu'l-uyun fi Ssreti'l-emini'l-me'mun. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 1427.
- Hocaoğlu, Mustafa Hocoğlu- Öznur. "Kur'an-Siyer İlişkisi Bağlamında Hz. Peygamber'in Dâvete Başlaması ve Gizli Dâvet Döneminin Mahiyeti". Akademik Siyer Dergisi 3 (Ocak 2021).
- İbn Abdilber, en-Nemeri. el-İstiab fi ma'rifeti'l-Ashab. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-cil, 1992.
- İbn Aşur, Muhammed b. Tahir. et-Tahrir ve't-tenvir- tahrirü'l-ma'ne's-sedid ve tenviri'l-akli'l-cedid min tefsiri'l-kitabi'l-mecid. 15 Cilt. Tunus: Daru't-tunusiyye, 1984.
- İbn Atıyye, Ebu Muhammed. el-Muharrerü'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-aziz. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 1422.
- İbn Hibban, Muhammed. es-Siretü'n-nebeviyye ve ahbari'l-hülefa. 2 Cilt. Beyrut: Kütübü's-sikafiyye, 1417.



- İbn Hişam, Ebu Muhammed. es-Siretü'n-Nebeviyye. 2 Cilt. ys.: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1955.
- İbn İshak, Ebu Abdullah. es-Sire ve's-ş-şemail. Beyrut: Daru'l-fikr, 1978.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida. es-Siretü'n-nebeviyye, (min bidaye ve'n-nihaye). Beyrut: Daru'l-ma'rife, 1976.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida. Tefsiru'l-Kurani'l-azim. 9 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 1419.
- İbn Sa'd, Muhammed. et-Tabakatü'l-kübra. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiiye, 1990.
- İbn Seyyidunnas, Ebu'l-Feth. Uyunu'l-eser, fi fununi'l-meğazi ve's-ş-şemaili ve's-siyer. Beyrut: Daru'l-kalem, 1993.
- İbnü'l-Esir, İzzeddin. el-Kamil fi't-tarih. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-arabi, 1997.
- İbnü'l-Esir, İzzeddin. Üsdü'l-ğabe fi ma'rifeti's-sahabe. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 1994.
- İsfehani, Ebu Nuaym el-. Delailü'n-nübüvve. Beyrut: Daru'n-nefais, 1986.
- Kadı Abdulcebbar. Tesbitu Delailü'n-nübüvve. Kahire: Daru'l-mustafa, ts.
- Kastallani, Ahmed b. Muhammed el-. el-Mevahibu'l-ledunniyye bi'l-menhi'l-muhammediyye. Mısır: Mektebetü't-tevfikiyye, ts.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida. el-Bidaye ve'n-nihaye. 15 Cilt. Beyrut: Daru'l-fikr, 1986.
- Köksal, M. Asım. Hz. Muhammed ve İslamiyet. 4 Cilt. İzmir: Işık Yayınları, 2007.
- Ya'kubi, Ebü'l-Abbas el. Tarih. Beyrut: Müessesetü'l-A'lami, 1413.
- Kurtubi, Ebu Abdullah el-. el-Cami li ahkami'l-Kur'an. Kahire: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 1964.
- Makrızi, Takıyuddin el-. İmtau'l-esma' bima li-n'nebiyyi mine'l-ahvali ve'l-emvali ve'l-hafadeti ve'l-meta'. 15 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 1990.
- Maturidi, Ebu Mansur el-. Te'vilatü ehli's-sünne. 10 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, 2005.
- Maverdi, Ebu'l-Hasan el-. A'lamü'n-nübüvve. Beyrut: Mektebetü'l-hilal, 1409.
- Maverdi, Ebu'l-Hasan el-. en-Nüket ve'l-uyun. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiiye, ts.
- Mevdudi, Ebu'l-A'la el-. Tefhimu'l-Kur'an. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. el-Câmi' u'ş-şahîh. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.

Önkal, Ahmet. Resulullah'ın İslam'a Davet Metodu. Konya: Esra Yayınları, ts.

Önkal, Ahmet. Siyer-i Nebi. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019.

Palabıyık, M. Hanifi. Hz. Peygamber ve Mekke Yılları (Rivayetlere Eleştirel Bir Yaklaşım). Ankara: Araştırma Yayınları, 2009.

Razi, Fahreddin er-. Mefatihü'l-ğayb- et-Tefsiru'l-Kebir. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-Arabi, 1420.

Said Havva. el-Esas fi's-sünne ve fıkhıhe- es-siretü'n-nebeviyye. ys.: Daru's-selam, 1995.

Şami, Muhammed b. Yusuf eş-. Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fi sireti hayri'l-r'bad. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmıyye, 1993.

Taberani, Süleyman b. Ahmed et-. el-Mu'cemu'l-evsat. Kahire: Daru'l-haremeyn, ts.

Taberi, Muhammed b Cerir et-. Camiu'l-beyan fi Te'vili'l-Kur'an. ys.: Müessesetü'r-risale, 2000.

Zehebi, Şemsuddin ez-. Siyeru a'lami'n-nübela. Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1985.

Zehebi, Şemsuddin ez-. Tarihu'l-islam ve vefeyatü'l-meşahiri ve'l-a'lem. ys.: Daru'l-ğarbi'l-islami, 2003.

Zemahşeri, Ebu'l-Kasım ez-. el-Keşşaf an hakaki gavamidi't-tenzil. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübi'l-arabi, 1407.